

REGNI SINENSIS
à
TARTARIS
devastati
ENARRATIO,
Authore Martino Martinii.

AMSTELÆDAMI,
Apud Ægidium Janssonium Valckenier. A°. 1661.

REGNI SINENSIS à TARTARIS

Tyrannicè evastati depopulatique concinna

ENARRATIO,

Authore
MARTINO MARTINII.

Ultima hac æditione, Indice, tabulisque æneis illustrata.

AMSTELÆDAMI,
Apud ÆGIDIUM JANSSONIUM VALKENIER. CIƆ. IƆCLXI.

AUGUSTISSIMO
Potentiſſimoque
JOANNI CASIMIRO,
POLONIÆ AC SUECIÆ REGI.

COGITANTI mihi tot tantaque Auguſtæ Familiæ MAJESTATIS VESTRÆ in Societatem noſtram, maximeque Polonicam, collata beneficia, animumque ſemper benevolentiſſimum, nemo alius præter ipſam occurrit, qui hancce meam de Bello Tartarico ſcriptiunculam potiori jure ſibi vendicare poſſit. MAJESTATI VESTRÆ cum Coſaccis ac Tartaris Europæ vicinioribus bellum eſt, non unâ jam nunc de iis reportatâ victoriâ inclytum. Produco alios, non multum & moribus & corporis atque animi habitu abhor-

rentes, uti nec finibus admodum dissitos ab iis, qui ad Septemtrionem magis vergunt (ut mihi ex multis fit verosimile;) tametsi ingenti terrarum spatio distent, quà ad Austrum spectant, moribusque ac totâ regiminis formâ Borealibus illis nonnihil cultiores; ut plusculum mitioris ingenii ex cœlo ac solo mitiore hausisse videantur. Illi à MAJESTATE VESTRA victi; hi apud Sinas victores sunt. Sisto hos, ut & ipsos vincat victores non armis, sed beneficiis ac muneribus; quibus divincti primùm, mox etiam victi illorum animi, suave jugum Fidei ac Religionis Christianæ, aliquando tandē è Cimmeriis illis tenebris eruti, agnoscant atque amplexentur. Hoc MAJESTATIS VESTRÆ auxilio, hac ope Expeditio Sacra, quam ex Sinâ in Tartariam instituere cogitamus, promovebitur

bitur ſuaviter; & nomini ejus tantò major accreſcet gloria, quantò nobilius eſt animarum ſalutem procurare, quàm Regna & Imperia ſubjugare. Regium enim hoc iter eſt, hac itur ad Cœlum viâ, beneficentiâ in miſeros mortales, ac de omnibus optimè merendi, quoad facultas ſuppetit, promptiſſimâ voluntate. Deus Opt. Max. MAJESTATEM VESTRAM cum totâ Auguſtâ Familiâ ſuâ quàm diutiſſimè Eccleſiæ & Regno incolumem ſervet. Ita demiſſiſſimis votis cum totâ Societate noſtrâ precatur.

MAJESTATI VESTRÆ

Æternùm devotus,

Martinus Martinius.

LECTORI SALUTEM.

Solent, Candide Lector, qui peregrinis lustratis regionibus revertuntur in patriam, convcniri magno studio, & quæstionibus pene obrui à variis circumstantibus, eventus itinerum, ignotarum terrarum situm & naturam, gentiū mores, cæteraque id genus discere avidè cupientibus. Id ipsum ego, ultimo ex Oriente delatus in Europam, quotidie experior, dum variis in urbibus, per quas transeo, varii omnis generis homines accurrunt, quisque Sinensis Regni præsens sit status, cupidè omnes exquirunt. Sed cùm illud probè intelligam, res tam variis tumultuario sermone exponere, perquam difficile; solis committere auribus, ad memoriam posterorum parum utile esse; advertamq; ad hæc, ut maximè velim omnibus, paucis tamen tanto è numero mei me copiam facere posse: constitui, usitato

exem-

exemplo, quæ de Imperio illo Incolisque, cùm ex Sinensium Annalium diligenti volutatione, tum ex convictu & conversatione cum variis, decem per annos ibidem commoratus assequi potui, ea vulgata typis omnibus facere communia, & quod sermone non possum, scriptis unumquemque meis convenire.

Eo consilio, cùm anno M. DC. L I. Superiorum meorum designatione destinatus Romam essem, adolescentis apud Sinas Religionis negotiis tractandis Procurator, collecta jam pridem à me hunc in usum Sinensis Historiæ pervetusta exemplaria, deductosq; incredibili diligentiâ ab ipso Noëmi diluvio Fastos, mecum comportavi. Tabulas etiam Geographicas, & Imperii universi, & Provinciarum singularum, quas adhibitis Sinicis mappis, inspectâque variis in peregrinationibus regione prope tota, qua potui accuratione delineavi. Ita enim existimabam Europæis facturum me longe gratius, si, non quæ tellus ista

 fert,

fert, aut prætio aut novitate exteris cara, sed quantum est, vastissimum illud Regnum spectandum offerrem, Provinciarum extensionem limitesque, urbium situs ac intervalla, mõtes, silvas, lacus, flumina; verbo, totam Sinam sub unum quasi aspectum ponerem: tum vero, à quibus, quove tempore hæc Regna incoli cœpta, quibus subjecta Imperatoribus, agitata bellis, legibus sacrisq; constituta sint, repetito altius exordio, ex accuratissimis, summaque fide conscriptis Gentis illius monumentis, edocerem. Liberanda etiam mihi occurrebat R. P. Nicolai Trigautii, viri plane Apostolici, obligata fides; quam ille (cum anno hujus sæculi decimo quinto ex Oriente in Europam redux, Romæ notum jam omnibus de Sinis librum vulgabat) Lectori dederat, atq; Annales Sinenses, à quatuor fere annorũ millibus, per continuos sæculorum gradus deductos, redigendos à se in cõpendiũ, evulgandosq; addixerat.

In Præfat. libr.

Hos ergo promissos Annales ego

pri-

primum Philippinis in Insulis, dũ navigii opportunitatem per aliquot menses exspecto, ordinare aggressus sum. Deinde ab Hollandis captus, delatus in Iavam (novã Bataviam dicunt) nactus ibidem Hollandicam classem, solvi cum eâ in Europam, die prima mensis Februarij anno M. DC. LIII. *& superato Bonæ Spei Promontorio, circumnavigatisque Insulis Britannicis, qua parte Americam respiciunt, inter Scotiam demum & Islandiam Berghas Norvegiæ appuli die* XXXI. *Augusti ejusdem anni. Inde mox Hamburgum, atque in Hollandiam, uti & Antverpiam Bruxellamque deveni: unde & hæc in lucem dedi.*

Cæterum in superiore illa septem mensiũ continua navigatione (tantum enim semel ad Africum Bonæ Spei Promontorium per dies viginti fecimus exscensionem) inquieto illo usus otio, circumstrepente non undarum tantum, sed vectorum tumultu, utut loci temporisque ratio ferebat, prædictos Annales ad cal-

cem propè perduxi. Adhæc, nonum Orientis Atlantem, distinctas Provinciarum Tabulas Geographicas, quas hactenus non vidit Europa, diligentius recognovi, adjecique brevem Regionum Vrbiumque illustrationem; ut ex illarum amplitudine frequentiaque illud Christianus Lector colligat, quantus se explicet hic Operariorum Apostolicorum sudoribus, & divinæ gloriæ amplificandæ campus. De quo illud Servatoris verissimè affirmare possim, Messis multa, operarii autem pauci. Matth. 9.

Verum, dum utrumque illud Volumen, in ea, quam ita assiduæ profectiones facile turbant, quiete, denuo inspicio, revocoque ad limam; & Sinensem Chronologiam cum ea quam sacræ Litteræ nobis tradunt, compono (ut multorum aviditati aliquid quo se interim pascat, offeram) breviorem hanc Tartarici Belli narrationem præmitto, quæ veluti facem præferat secuturæ Historiæ, funestam illam

qui-

quidem, luctuosamq; Sinis; ex qua ipsa tamen, ille qui adversa lætis temperat, fortiterq; & suaviter omnia disponit, novum Fidei nostræ splendorem accendit; ut veluti ventis flamma, ita hoc belli turbine agitata Religio, majorem clarioremq; diffundat lucem; quæ jam non Sinas tantum, sed ipsos Tartaros, in umbra mortis sedentes, irradiet. Iam tũ enim cum è Sinis ego discederem, ex iis non pauci, interq; hos è Regia familia vir Princeps, collustrati ab eo qui illuminat omnem hominem venientẽ in hunc mundum, *discussa idololatriæ caligine, è tenebris vere Tartareis emersêre, & salutaribus undis abluti, illum agnovêre, qui lucis æternæ candor est,* CHRISTUM IESUM. *Faciat Pater luminum, qui Solem suum his Populis oriri fecit, ut illa novæ lucis felix aurora procedat, & crescat usque ad perfectum diem.* Iohan. 1.

Te porro, mi Lector, illud rogo, ut si quando incultam sermonis a-

speri-

ſperitatem & barbariem in hoc Opuſculo deprehenderis, Barbaricũ Bellum te legere memineris, & ab eo quidem ſcriptum; qui omnem Latini ſermonis elegantiam (ſi quæ tamen ea umquam fuit) peregrinæ linguæ addiſcendæ primum ſtudio, uſu deinde, penitus obliterarit; cuique faciendis magis, quam ſcribendis pro divina gloria arduis rebus per annos plures occupato, rudis incultique ſtyli vitium facile, uti ſpero, condonabis.

Ceterum cum in toto paſſim Hiſtoriæ ſequentis contextu frequens incidat mentio præcipuarum Imperii Sinici Provinciarum & Vrbium, quæ à variis exercitibus expugnatæ, propugnatæ, occupatæ, aut vaſtatæ ſunt, à Septētrione ad Auſtrum, & ab Occaſu ad Ortum, aut contra: ne forte in terris & nominibus apud Europœos parum notis, Lector benevolus ad plurima, velut errabundus aut hæſitans, ſubſiſteret; opportunum mihi viſum eſt, brevem hujuſmodi Provinciarum

& Vrbium catalogum præmittere, cum tabula Geographica itinerum duce; non accurata illa quidem, sed ab ipsis tamen Sinarum Philosophis delineata, & quæ ad præsens negotium sufficere videatur.

Accuratiores autem ejusdem Imperii mappas, Vniversales & Particulares, cũ exactissima Provinciarum, & Vrbium singularũ, rerumque in illis contentarum descriptione; Longitudinum item ac Latitudinum gradibus, & ceteris omnibus quæ ad Astronomicæ, Geographicæ Naturalem & Humanam Historiam pertinent, Atlanti meo Sinico reservandas esse, prudens quilibet facile animadvertet; ne debitam ampliori Operi gratiam ostentatione præmatura subtrahamus.

RERUM
Memorabilium in hac Enarratione Belli Tartarici occurrentium
INDEX.

A.

B.

C.

Di-

D.

E.

F.

G.

H.

I.

Mao-

M.

N.

O.

P.

Quang-

Q.

R.

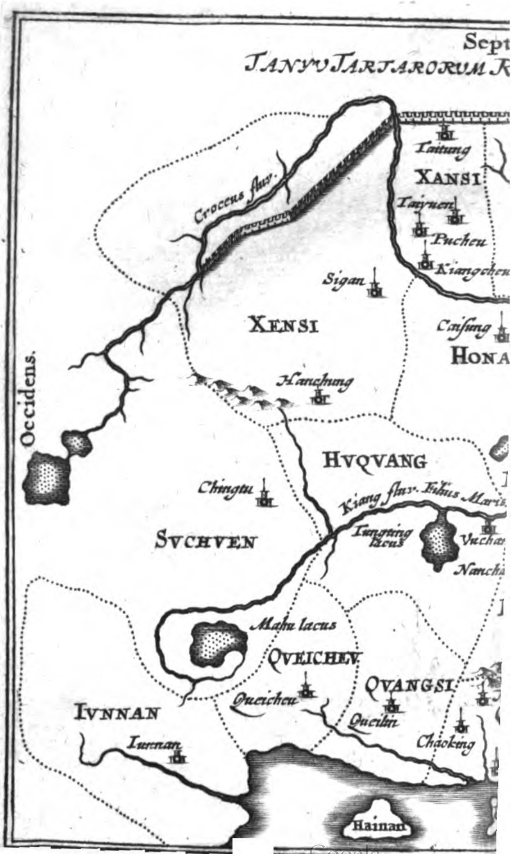
S.

Tabu-

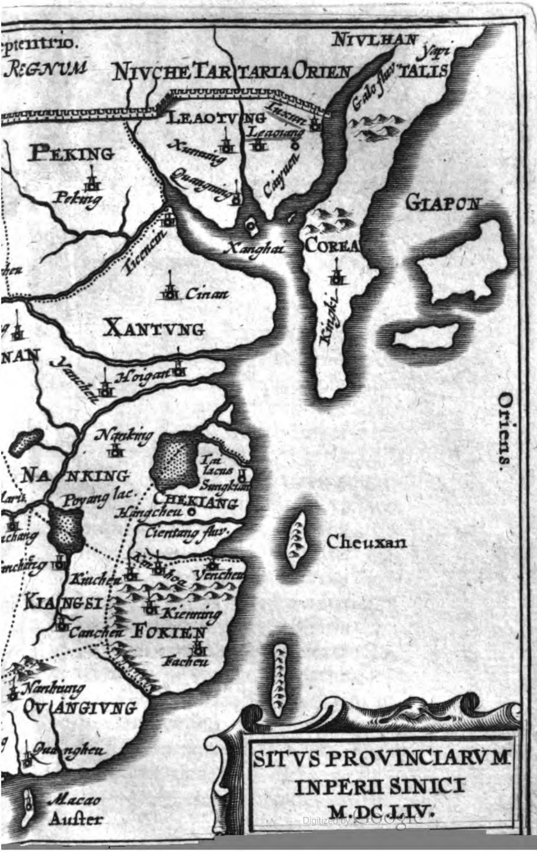
Tabularum Index,

& ad quam Paginam singulæ referendæ.

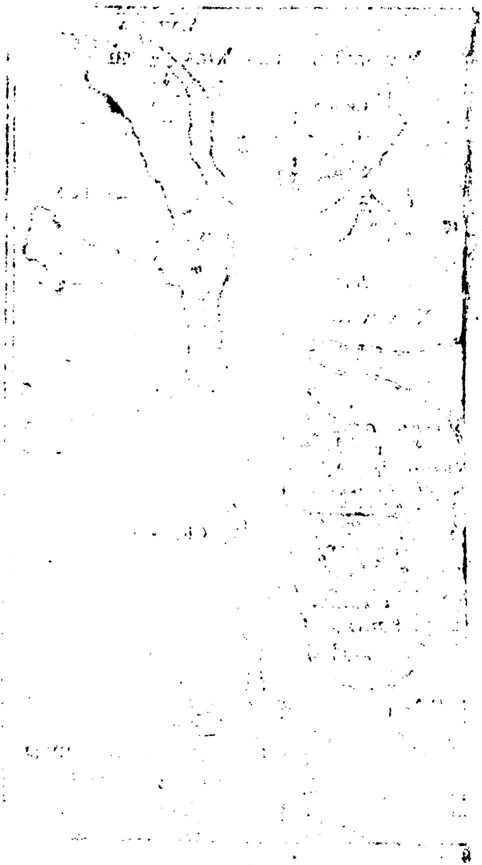
FINIS.

Sept
TANYU TARTARORUM R
Croceus fluv.
Taitung
XANSI
Taiyuen
Pucheu
Kiangcheu
Sigan
XENSI
Caifung
HONA
Occidens.
Hanchung
HUQUANG
Chingtu
Kiang fluv. Filius Maris
Tungting lacus
Vuchan
SUCHUEN
Nancha
Mahu lacus
QUEICHEU
QUANGSI
Queicheu
Queilin
IUNNAN
Chaoking
Iunnan
Hainan

Septentrio.
REGNUM
NIVCHE TARTARIA ORIENTALIS
NIVLHAN
Yapi
Galo fluv.
LEAOTVNG
Leaoiang
Xinning
Ciyuen
Quangning
PEKING
Peking
Tiencin
Xanghai
COREA
GIAPON
Cinan
XANTVNG
Kingki
Yancheu
Hoigan
Nanking
NANKING
Tai lacus
Sungkiang
Poyang lac.
CHEKIANG
Hangcheu
Cientang fluv.
Cheuxan
Oriens.
Kiucheu
Yencheu
KIANGSI
Kienning
Canchen
FOKIEN
Facheu
Nanhiung
QVANGIVNG
Quangheu
Macao
Auster
SITVS PROVINCIARVM INPERII SINICI M.DC.LIV.

DE BELLO TARTARICO HISTORIA;

In quâ, quo pacto Tartari hac nostra ætate Sinicum Imperium invaserint, ac fere totum occuparint, narratur; eorumque mores breviter describuntur.

Tartari, antiqui Sinarum hostes.

TARTARI (antiquissima in Asia gens, & multarum gentium principium, jam à quatuor millibus annorum Sinico Imperio inimica) sæpe acria bella cum Sinis gesserunt, & quamvis aliquoties victi fuerint, sæpius tamen victores extiterunt. Tartaros autem voco gentem illam, quæ ad partes Septemtrionales sita est, ultra famosum murum Sinarum, ab Occasu in Ortum extensum, quo, per trecenta & plura milliaria Germanica continuata quasi serie, extructo, excludebatur, ne Sinicum Imperium invaderet. Gentem hanc Sinæ ipsi, jam ab antiquis temporibus ob litteræ R. defectum Tata vocant. Ea veterem Tartariam, tum Orientalem hactenus Europæis ignotam, tum Occidentalem incolit;

Tartari, qui.

colit; ubi Samahania, Tanyu, Niuche, Niulhan & similia gentis Regna, à minore Tartaria & Regno Cascar nimirum ad mare usque Orientale supra Iaponiam; ubi per fretum Anian ab Americæ Quævira separantur, si tamen hoc fretum est, & non continens. Non est autem animus, omnia eorum bella cum Sinis habita hoc loco describere; sed illa tantum quæ postremis his annis nobis præsentibus peracta sunt; reliqua in Epitome mea Sinicarum Historiarum reperiuntur. Ut autem ordine procedamus, unde & quo modo hæc orta sint, paulo altius petendum est.

Tartari etiam olim Sinas occuparunt.

Sciendum ergo, Tartaros veteris Tartariæ occidentaliores (de quibus Marcus Paulus Venetus, & Aytonius) postquam totam fere Asiam in suam potestatem redegissent, Sinis etiam bellum intulisse (quorum regionem Oatayum & Magin Marcus Paulus Venetus, & Aytonius vocant;) idque ante Magni Tamerlani tempora, qui numquam Sinas occupavit, ut perperam quidam scripserunt. Floruit enim ille postquam jam Tartari è Sina ejecti fuissent, nimirum circa annum Domini M. CCCC. VI. quo tempore Taicungus, secundus Taimingæ Familiæ Imperator, pacifice toti Sinæ imperabat, nimirum Provinciis omnibus, quæ intra murum magnum claudun-

Tamerlanus Sinas non occupavit.

tur;

tur: Sinicum autem bellum cum Tartaris, quod Venetus tangit, (ut ex Sinica patet Historia ac Chronologia) anno à Christo nato M. C C. V I. inceptum fuit, & ipsos LXXIII. annos perduravit. His exactis annis tandem victores omnino Tartari, totum potentissimum Imperium, extincta Sunga Imperiali familia, occuparunt, anno nimirum M. C C. LXXVIII. & ita pacifice satis rexerunt annis L X X. nova stabilita familia, quam Iuenam vocabant; ex qua, continua successione, novem omnino fuêre in Sinis Tartari Imperatores. Venetus autem nondum omnino confecto bello Sinico, cum Tartaris Sinas ingressus est anno M. C C. L X X V, ut patet ex illius scriptis.

Tartari in Sina Imperatores.

Interea Sinicis deliciis fracti, Sinicos induerunt mores, & paulatim fortitudinem Tartaricam dediscentes, nimia debilitati pace, Sinæ evaserunt. In eos itaque vilissimus quidam homuncio, Chu dictus, insurrexit; erat is Idolorum sacrificulorum famulus. Hic gentis Sinæ sortem miseratus, & regnandi ambitione tactus, primo latronis egit personam; cui, cum natura generosus, audax, manu ingenioque promptus esset, nec animus, nec artes, nec socii, nec fortuna defuerunt, quibus paulatim excrescens, ingentes congregavit exercitus. Relictis ergo montibus & latronis persona, jam

Vilis ac infimæ sortis homo Tartaros è Sina ejicit.

Dux factus, aperto marte Tartaros aggredi est ausus, ac multis confectis bellis, egregias de illis reportavit victorias. Demum ex toto Imperio Sinico eos omnino ejecit, & totum Imperium victoriarum præmium habuit, an. Do. M. CCC. LXVIII. Hic Taimingam familiam Imperialem instituit, & primus illius Imperator, Hungüus dici voluit, quod magnum Belligerum sonat.

Origo Taiminga Familia apud Sinas.

Facillime ergo tamquam patriæ Servator ab omnibus Provinciis fuit agnitus, eumque tamquam Sinam civem suum, summi æque ac infimi amplexati sunt. Sinica enim gens non magis exteros odio prosequitur ac vilipendit, quam suos amat ac æstimat. Quare in maxima Nanking urbe, ad Kiang maximi fluminis ripam (quod Sinæ ob magnitudinem & aquarum molem Filium maris vocant) Regiam sedem posuit; & brevissime stabilitis Imperii rebus, de suis Sinis securus, non contentus Tartarorum ex Sina ejectione, in ipsam irrupit Tartariam, & victoriam prosequitur; variis cladibus eos afficit, terramque fœdissime vastat: demum ad tantas angustias Tartaros Orientales redigit, ut depositis armis, promisso tributo, pacem petere coacti sint. Hoc præcipue Niuche Tartari fecerunt, ad quorum terras Tartarorum pars ex Sinis profligata confugerat. Hi ergo

Nanking regia Urbs.

Tartari victi ac tributarii.

ergo quotannis per vicinas Leaotung terras, Sinas ingrediebantur, ad commercia tamquam subditi vel amici admissi; bellum autem non cogitabant, ferè ad egestatem redacti. Adferebant autem Ginsem, radicem illam à Sinis adeò æstimatam; animalium pelles omnis generis, Castorum, Vulpium, Martium ac Zibellinas pretiosissimas; demum & equorum crines, ex quibus Sinenses reticula sua conficiunt; quibus & mares capillos stringunt capitis, hoc ornamenti genere stolidè læti. Paulatim autem Tartari illi in septem Hordas sive Dynastias creverunt; & demum inter se bellantes, in Regnum unum evaserunt, circa annum Domini M. DC. Niuche Regnum vocarunt.

Tartaria merces.

Occidentalioribus autem Tartaris Tanyu Regni, pace inita tributum vel dona Imperator Sinicus quotannis transmittebat, ut ab armis quiescerent. Nec indecorum sibi hoc credunt Sinæ, ut bellum avertant, quod ex Philosophorum suorum doctrina damnant maximè, & solum suscipiendum, cum reliqua omnia ad quietem & conservationem Provinciarum desunt.

Sinicus Imperator sine infamia nota Tartaris dona dat.

Interea meticulosi Sinæ, & antiquis suarum divitiarum hostibus parum fidentes, numquam murum illum magnum absque ingenti præsidio relinquebant,

Præsidium ingens ad muri custodiam contra Tartaros.

bant, decies centena militum millia seu millionem (ut vocant) ad illius custodiam continuo alentes, qua longe ab Ortu in Occasum extenditur.

In Sinis multorum annorum continua pax.

Imperium itaque Sinicum sic stabilitum ac firmatum, sub Taiminga Familia constanti pace ac quiete fruebatur, fere per ducentos quinquaginta annos. Eo autem tempore quo Tartarorum septem Dynastæ inter se pugnabant, felicissimus Vanlieus Imperator, ex Taiminga Familia decimus tertius, toti Imperio jura dabat. Hic Imperium sumsit anno à partu Virginis M. D. LXXIII. & usque ad M. DC. XX. perbelle rexit, magna tum prudentiæ tum æquitatis ac justitiæ fama.

Tartarorum multiplicatio Sinis formidabilis.

Sinæ de Tartaris vastandis cogitant.

Interea vero Niuche Regni Tartari ita excreverant ex quo in unum coaluerant Regnum, ut Sinis indies magis magisque formidabiles essent: quare de illis in officio continendis & vastandis Sinici Præfecti secreta inter se consilia habuerunt. Tanta est autem penes Sinicos Præfectos auctoritas ac potestas, ut quamvis tamquam Regis sui mancipia ad illius nutum vivant; tamen in commisso sibi munere ob bonum publicum peragendo, tamquam absolutissimi domini agant, nisi vel ab Imperatore, vel à majoribus forte impediantur Præfectis: atque ideo à Lusitanis Præfecti illi nuncupati fuêre *Mandarini*, quia *mandare* ipsis

ipsis ita proprium est, ac si supremâ quadam potestate præditi videantur. Inter ea prætermisso nomine mandarinorum, Præfectos eos nuncupabo.

Primo itaque Præfecti Tartaros mercatores male in Leaotung Provincia, quæ Niuche Regno confinis est, excipiunt, ac bonis subinde privant: mox, cum Rex Niuche Regni, filiam suam alteri Tartaro Regi in uxorem dare vellet, politicis rationibus Status adducti, hoc ipsum impediunt: demum Niuche Regem, nihil sibi ab amicis metuentem, fraude capiunt, ac perfide occidunt. Hujus vero filius, has ulturus injurias, collecta valida militum manu, repente murum magnum superat, per frigore concretum fluvium copias inducens, & eodem impetu ingentem urbem Caiyven, alii Tuxun dicunt, Tartariæ vicinissimam invadit ac capit anno M.DC.XVI.

Prima belli Tartarici causa.

Secunda causa.

Tertia causa. Prima in Sinas Tartarorum irruptio.

Ex hac Urbe per Indum Idolorum sacrificulum (Lama vocant) ad Imperatorem Sinicum epistolam mittit, Tartarico exaratam charactere, sed non barbara continentem: in ea verbis plane humilioribus ac submissione plenis, Imperatorem admonebat, se quidem ob acceptas à Sinicis Præfectis injurias, bellum movisse; Urbem tamen redditurum, ac arma omnino depositurum, si audiretur, & illata per injuriam damna sar-

Protestatio Tartarorum contra Sinas.

cirentur. Accepta hac epiſtola, Vanlieus Imperator, licet alioquin magna polleret prudentia, ac inſigni eſſet in rebus agendis experientia præditus, in hoc tamen negotio jam ſenex minus provide egiſſe viſus eſt. Nam minoris rem ducens quam ut in Aula regia tractaretur, ſummis Præfectis cauſam commiſit. Hi vero pro conſueta ſuperbia, nec reſponſo Tartaricum Regem, tamquam Barbarum, dignati, quod inveniretur, qui apud ſuum Imperatorem de injuria expoſtularet, indignabantur.

Sinicorum quorumdã Præfectorum ſuperbia Tartaricum bellum accendit.

Barbarum ac ſuperſtitioſum Tartari Regis votum.

Tartarus Rex ſpretum ſe videns, nec reſponſo de juſtiſſima re quam petebat dignatum, ira in rabiem verſa, ut patri ſuo parentaret, ducenta Sinarum millia ſe occiſurum vovet, more gentis. Tartari enim cum nobiliores moriuntur, ſimul famulos aliquos, mulieres, equos, arcus ac ſagittas in rogum injiciunt, ut mortuo etiam poſt mortem ſervitia ſint; quamvis modo, occupato Sinico Imperio, barbarum hunc morem reliquerint, ab ipſis Sinis correcti. Mox etiam ultricia arma circumfert, & cum quinquaginta equitum millibus Leaotung Provinciæ Leaoyang metropolim infeſto petit agmine, ac obſidione cingit. Urbem ingens militum numerus cuſtodiebat, qui ut plurimum ſclopetis armati erant: Tartari autem ſolo acinace, arcu

Leaoyang metropolis obſidetur ac capitur.

ac

No. 2.

ac sagittis, iisque admodum præstantibus incredibili dexteritate utuntur. Cum autem sclopetariorum pilas quam maximè formidarent, ignotum illis armorum genus stratagemate eluserunt. Militibus enim antesignanis crassum asserem pro scuto dedit Rex Tartarus, quo tecti ac constipati equites, ligneum parietem conficiebant; hos sequebantur, qui scalas ad mœnia scandenda portabant; ultimum agmen fortissimi occupabant equites. Ita ex quatuor partibus Urbem aggressus est: primas sclopetariorum pilas asserum murò excepit; tunc velocissime undique scalæ applicatæ sunt, mœnia superata, ac demum Urbs occupata. Ea autem fuit Tartarorum velocitas (qua insignes sunt, cuique præcipuas roboris partes tribuunt) ut Sinis spatium non dederint ad denuo oneranda sclopeta. Nec parum Sinis obfuit sclopetariæ artis imperitia; unde repentino malo attoniti, qua data porta fugerunt: sed à velocissimis Tartarorum equitibus occupati plurimi occisi sunt. Hac obtenta urbe non diu cunctatus Rex Tartarus, eodem impetu alias minoris nominis in suam redegit potestatem; inter quas etiam nobilissimam Quangning occupavit. Inde progressus quam celerrimè, Leaotung Provincia superata, in vicinam Peking penetravit. Sed cum à regia urbe se-

Stratagema contra sclopeta.

Variæ Civitates occupantur.

ſeptem tantum aut circiter diſtaret leucis, ultra, ne intercluderetur, progredi timuit, quod undique Sinarum ingentes confluerent exercitus. Tantus autem regionis, per quam Tartari vagabantur, incolas ac milites invaſerat pavor, ut maxima ex parte mœnibus vacuis relictis aufugerent. Tartarus enim reſiſtentes urbes ac civitates non modo diripiebat, ſed igne ac ferro omnino vaſtabat; illas vero, à quibus ſine vi admittebatur, ſpoliata dumtaxat urbe, ac incolis ſalvis relictis, mitius tractabat. Ita quam plurimis collectis divitiis victor ad Leaotung metropolim reverſus, novis mœnibus eam cinxit ac munivit, antiquis dirutis, ea infauſta eſſe ab ariolis edoctus. Hic demum ſe Sinarum Imperatorem vocari juſſit: & quamvis nihil ex Sinico Imperio occupaſſet præter ultimam illam Orientalem appendicem in Leaotung Provincia; tamen jam ſpe totum Imperium devorarat. Dictus eſt ergo Sinico nomine Thienmingus, anno regni ſui tertio, qui fuit à Christo Domino M. DC. XVIII.

Tartari captas urbes ut tractent.

Tartarus Rex, Sinarum Imperatorem ſe vocat.

Eodem anno, Imperator Vanlieus, rogatus à quibuſdam ut Patres Societatis Jesu, Chriſtianæ fidei propagatores, Regno expelleret; poſtquam ſæpius abnuiſſet (nam Chriſtianam rem ac Patres amore proſequebatur) tandem importunitate maximi cujuſdem Præfecti, Xinkio

kio dicti, victus (qui capitalis Christianæ Religionis hostis pridem fuerat) decretum fecit, ut Patres, qui Christianam rem in Sinis procurabant, ejicerentur omnes. Per varias provincias Patres sparsi erant; unde aliqui occulte à Christianis Præfectis servati sunt, reliqui caveis clausi, Macaum sunt ablegati; quo in itinere incredibilia die noctuque in summis angustiis illis perpessi sunt; aliqui etiam crudeliter à Præfectis verberibus cæsi, non sine gaudio, quod digni habiti essent pro nomine Jesu aliquid pati. Ad hæc Vanlieus Christianam Religionem suis interdixit. Hac occasione Sinenses, qui ex idolorum Silvis ad Domini pascua accesserant, pulcherrima suæ Fidei ac constantiæ dedêre exempla: cujus persecutionis narratio prolixior etsi alterius est loci, perstringenda hic tamen fuit, ut Divinam Providentiam admiremur, quæ tunc acre bellum Sinis movit, quando rem pacemque Christianam perturbabant. Eo certe anno effectum est, ut Tartari radices illas in Sinico Imperio figerent, ex quibus tantum postea creverunt, ut Taimingam Familiam extirparint, ac Sinicum ferè totum occuparint Imperium, quando aliqui inter Sinas Christianam rem radicitus extirpatum ibant. Sed crevit, uti solet, persecutione Fides eam in magnitudinem,

Ob persecutionem in Christianos motam Deus Sinas punit.

 quâ

quà hodie lætatur Eccesia ; & suum Sinæ Imperium, nisi rebus illorum afflictis succurrat Deus, penè amiserunt.

Intereà tamen Sinenses de expellendo hoste solliciti, per Præfectos totâ Sinâ delectum habent. Sexcenta selectorum militum millia conscribunt: Rex etiam Coreæ (quæ oblonga peninsula est inter Sinam & Iaponiam) duodecim millia Sinico Imperatori in auxilium mittit. Cum hoc ergo potentissimo exercitu circa Martii initium M. DC. XIX. in Tartaros movent. Tartari audacter obviam procedunt: aperto, & diu dubio marte

Tartari in pugna victores.

pugnatum: tandem Sinarum exercitus fusus, & quinquaginta millia cæsa, & præcipui exercitus Duces. Tartari, ut solent, velocissime victoriam prosequuntur: duas eodem die civitates diripiunt ac comburunt, igne ferroque vastantes omnia. Post hæc, prædantes ad ipsa usque Peking Regiæ mœnia penetrant; urbis tamen expugnationem tentare non ausi, in quâ infinita erat tormentorum copia, & ad octoginta militum millia præsi-

In Regia Peking pavor ac confusio.

dium. Fatentur Sinæ, tantum pavoris ac confusionis Regiam invasisse, ut jam de deserenda Regia Imperator cogitaret, ac Austrialiores petere Provincias decerneret: quod re ipsa fecisset, nisi Præfectorum aliqui obstitissent, suggerentes illi, hanc fugam animos Tartaris addituram,

&

& omnino totum turbaturam Imperium; nihil enim aliud esse fugere, quam terras inimicis cedere. Fatentur præterea, quod si Tartari impressionem fecissent, urbem omnino occupaturos fuisse. Verum hi potius prædæ ubique inhiarunt. Longe enim lateque diffusi, urbes, civitates, ac oppida obvia diripuerunt, & ubique ingentem Sinarum vim crudelissime mactarunt; ac demum reliquis locis omnibus relictis sine præsidio, in ultimam Leaotung partem regressi sunt, spoliis onustissimi. *Abductis prædis revertuntur Tartari.*

Post hæc anno M. DC. XX. moritur Imperator Vanlieus: succedit eodem anno filius Taichangus; qui, dum contra Tartaros novas colligit vires, nondum absoluto quarto Imperii mense, & ipse moritur. Succedit Thienkius; qui ubi Imperium assumpsit, destinato ad Coreæ Regem Legato, actisque de misso ad avum subsidio gratiis, consolatur eum de suorum clade in Sinico servitio accepta; magnificentissima ac Sinico Monarcha digna munera mittit, ea mente ut majora extorqueret auxilia. Coreani enim, ut situ loci, ita fortitudine bellica ad Japones accedunt proximè. *Moritur Vanlieus. Succedit Taichangus; sed cito moritur. Eligitur Thienkius. Coreani Sinis fortiores.*

Ut porro solidius imminenti malo obviam iret, ex toto Imperio nova accersit auxilia: ita ingentes exercitus in Leaotung transmisit, Tartaris in reliquas *Novæ contra Tartaros præparationes.*

quas

quas Provincias ulteriorem ingressum prohibiturus; quibus ut facilius provideret, annonam & reliqua submittendo, in Thiencin quoque portu ingentem navium classem præparavit. Thiencin autem statio est, ad quam qua mari, qua fluminibus, ex totâ Sinâ facilè naves penetrant, ac congregantur incredibili sæpe numero. His igitur in compendio itineris mari omnia facile submittebat. Leaotung enim Provincia tota ferè mari alluitur, & maritimo itinere duorum tantum dierum à Thiencin emporio distat; cum terra in multo longiorem se tractum exporrigat.

Thiencin portus commodissimus.

Inter duces auxilia adducentes, mulier fuit, quam verè Amazonem Sinensem Penthesileam alteram vocabimus. Illa ex Suchuen, Provinciâ satis remotâ, cum tribus millibus adfuit, viriles non modo animos, sed & vestes induta, imo & titulos assumens qui in virum non feminam convenirent. Hæc non rara contra Tartaros dedit fortitudinis exempla; & posteà quam plurima contra rebelles, qui in Sinicum insurrexerant Imperatorem. Venerat autem filioli loco, quem bello ætate non parem domi reliquerat in proprio Regno. In montibus enim Suchuen Provinciæ Regnum quoddam est Sinis non subjectum, sed juris sui: solum quippe honoris causa titu-

Amazon Sina fortissima.

no. 3.

titulum Regium ab Imperatore accipit Sinico; de reliquo Montani soli suo obediunt Regi, ac tributa solvunt: ac fortitudine bellicâ ceteris totius Imperii militibus longe præstant.

Hac usi occasione, Christiani Doctores (Doctorum autem summa isthic æstimatio atque auctoritas est) præsertim Paulus & Michael, Imperatori persuaserunt, ut à Lusitanis majora nonnulla tormenta peritosque eorum libratores deposcat. Erat Christianorum Præfectorum mens, eadem occasione Patres ac rem Christianam apud Sinas restituere. Placuit res Imperatori: Patres, qui hactenus occultè rem Divinam procurabant, adesse jubentur; novi non pauci admissi cum Lusitanis militibus sunt: ita res Christiana, consensu Imperatoris, ad hæc usque tempora, fremente dæmone ac Christianæ Religionis inimicis, perbellè processit, continuoque augetur. Ac Deus quidem Imperatoris in rem Christianam amorem liberalissimè remuneratus est. Antequam enim Lusitanica advenirent subsidia, & Tartari omnino ex Leaotung ejecti sunt, & incolæ nimiam Tartari Regis crudelitatem detestantes, advenientibus Sinis ultro portas aperuere, in præsidiaque sic insurgentes, ut ipsam etiam metropolim Leaoyang recuperarint. Nam Rex Tartarus

Pium Christianorum inventum.

Tartari omnino ejiciuntur.

aliis

aliis bellis in Tartaria occupatus, subvenire in tempore non potuit. Ita partim res Imperii respirarunt, partim Tartari repressi sunt.

Iterum Tartari bellum movent.

Cæterum quamvis instabilis fortuna Sinis lætiorem ostenderet vultum, quieta tamen, more suo, non fuit. Nam Rex Tartarus, confectis in Tartaria rebus, iterum in Leaotung irrupit, ac præmissis sexaginta equitum millibus imperavit, ut metropolim Leaoyang obsidione cingerent; se deinceps priorem exercitum cum majoribus copiis subsecuturum. Quadraginta horarum spatio munitissima urbs iterum in Tartarorum pervenit potestatem, quibus tanta contentione utrimque pugnatum est, ut ex Sinico præsidio triginta millia desiderarentur. Nec Tartaris incruenta victoria fuit: magnam enim & quantam vix antea stragem acceperunt, viginti millibus suorum desideratis: imo urbem non recuperassent, nisi à Sinico Præfecto, ingentibus sponsionibus corrupto, porta, ut Sinæ loquuntur, aperta fuisset. Utut fuerit, Tartari urbem receperunt: Prorex dolore victus suspendio vitam abrupit: Visitator Regius vivus in hostium venit potestatem; numquam tamen Tartaris honorem aut nomen Regium dare voluit, indignum ducens, Barbaro se submittere. Ea constantia ab ipsis hostibus lau-

Leaoyang urbs iterum obsidetur ac capitur.

Proditor Sinicus.

laudata, libertatem obtinuit. Verum qui ab hoste vita donatus est, illo longe crudelior, eam laqueo sibi ipse ademit, quod sciret, more gentis, apud Sinicum Imper. mortis se esse reum, quia infeliciter pugnarat. Occupata in hunc modum urbe, Tartari civibus edicto publico significarunt, neminem se occisuros, si more Tartarico capillos raderent, ac vestes Tartaricas induerent. Tartari enim (ut ex occasione nonnullos eorum describam mores) capillos non alunt; caput continuo radunt; barbam etiam totam eradicant, oblongis relictis mystacibus; in occipite modicos sinunt excrescere capillos, quos pulchre contexunt, & ab humero quasi caudam contemptim demittunt, biretum capiti æquale rotundum gerunt, at humile; hoc pretiosæ pellis fascia per circuitum ambit, ad duorum vel trium digitorum latitudinem (ea plerumque castoris vel zibellinarum est;) hæc pellis aures, frontem ac tempora à frigore defendit: quantum vero bireti supra pellis fasciam eminet, tantumdem rubra byssus undique sparsa tegit, vel nigri aut purpurei equorum crines, quos pulcherrimè tingunt, gestamen planè commodum nec inconcinnum. Vestes illis sunt oblongæ, ad talos usque demissæ, sed strictis manicis (non latis, ut Sinarum sunt) & parum

Edictum Tartarorum.

Tartarorum vestis, ac mores.

ab Hungaricis aut Polonicis differunt; manicæ in equinæ ungulæ figuram desinunt: cingulo se stringunt, ex quo à lateribus utrimque strophiola pendent, ad faciei manuumque munditiem: cultellus etiam ad usus pendet, & marsupia duo, in quibus tabacum aut similia servant. Sinistro latere ex eodem cingulo acinacem ita suspendunt, ut acumen præcedat, manubrium à tergo elevatur; unde etiam à tergo dextera manu extrahunt cum pugnant, quod una manu fit absque vaginæ contactu. Calceis vix utuntur; ocreas sine calcaribus adhibent, ex curato equino corio, aut serico panno factas; soleas sæpe ad trium digitorum altitudinem pulchrè æquales extollunt: stapedes equitando adhibent; ephippia nostris humiliora sunt, & latiora. Ceterum satis pulchrâ faciei ac corporis constitutione sunt, albo colore; latam plerumque ut Sinæ faciem habent, nasum non omnes æque simum, neque oculos tam parvos: parum loquaces, & quasi cogitabundi equitant: mores eorum reliqui, nostris Bosphori Tartaris non absimiles, sed minus barbari. Exteris mirè gaudent: morosam Sinarum gravitatem non ferunt; atque hac de causa in primo congressu humaniores apparent.

Hæc de illorum moribus pauca. Ut vero ad urbem ab illis occupatam revertamur;

tamur; cum in ea ex aliis Provinciis quam plurimi ditissimi adessent mercatores, liberum illis discessum cum rebus suis permiserunt, jubentes ut quam primum urbem desererent. Hi non intellecta Tartarorum perfidia, cum divitias ac merces egressi urbe exportarent, vix tribus millibus passuum ab urbe aberant, quando à Tartaris invaduntur, & ad unum necantur; illi spoliis ditissimi, in urbem timore plenam (nam similem Tartarorum perfidiam formidabant) regressi sunt.

Tartarorum perfidia.

Verum quia Tartaris magno stetit prædictæ urbis expugnatio, suorum clade deterriti, ultra progredi non sunt ausi: nam in reliquis urbibus similia timebant. Sciebant enim omnibus optimè provisum à Sinicis fuisse Præfectis. Imperator enim Thienkius non modo antiqua loca bene munierat, verum multas in difficilioribus aditu locis munitiones extruxerat; quas inter Xanghai maxima ac nobilissima erat in Insula Cu, ubi ingentem militum numerum disposuit, quibus Tartaris transitum prohibebat. Sed maxime Tartaros inhibuit fortissimus Dux Maovenlungus; qui ingenti classe insulam Coreæ vicinam occupaverat in faucibus Yalo fluminis. Hic Tartaros à tergo infestavit quam maxime, adeoque sæpissime in variis velitationibus fudit: unde totam Tartarorum in se

Tartari quiescunt.

Regis Sinarum fortissimus.

curam converterat. Erat Maovenlungus ex Quangning Provincia, ubi ex Lusitanorum commercio multa rei militaris rudimenta didicerat: quamplurima etiam tormenta quæ naufraga Hollandorum navis in littore deposuerat, consecutus, eorum nonnullis mœnia Ningyvensium instruxit. Hanc enim urbem Sinarum Imperator loco Leaoyang Metropolis titulo donaverat, in quâ novus Prorex, ac Regius habitabat Visitator, cum exercitus robore.

Nova Metropolis, in Leaotung.

Quievêre itaque Tartari ad annum usque M. DC. XXV. quo demum cum maximis copiis Ningyven novam metropolim aggressi sunt, postquam magnis promissis Maovenlungi fidem tentassent. Ut ad suas eum partes allicerent, dimidium Sinici Imperii promittunt; si ad illud occupandum cum delectâ suorum manu se adfuturum sponderet: at ille non minus fortis quam fidus, spretis Tartarorum promissis, Ningyveni urbi per suos auxilio fuit: unde Tartari cum clade decem millium rejecti, inter quos & Regis filius. Quamobrem irâ frementes, per concretum mare Thaoyven Insulam invaserunt; decem millia præsidiariorum ad unum occiderunt, & incolas omnes miserè trucidarunt: atque ita cladem acceptam ulti, in Tartariam redierunt, non quiescendi animo, sed vires ma-

Fidelissimus Sinis Dux.

Clade afficiuntur Tartari.

Tartarorum crudelitas.

majores congregandi. Ita rebus ad annum usque M. DC. XXVII. quo Thienkius Imperator adhuc juvenis obiit, utcumque quietis, cum eo Sinicum Imperium quodammodo corruit. Sed & Tartarus Rex, eodem anno, qui crudelissime tot occiderat homines, mortuorum numerum auxit. Thienkio in Sinico Imperio successit illius frater Zungchinius, infelicissimus Imperator ob suorum perfidiam; de quo plura infrà. A Thienmingo vero Regnum Tartaricum ad Thienzungum filium devenit. Hic patris gubernandi modum mutavit: Sinas melius tractare cœpit, ac humaniter excipere, salubri quidem consilio, si longior ei vita contigisset; sed bono eventu, quia filio exemplum reliquit, comitate potius quam armis debellandi Sinas.

Moritur Thienkius Imperator, & Rex Tartarus.

Zungchinius in Sinis eligitur Imperator.

Thienzungus, Rex Tartarorum, humanior.

Hoc autem anno, cum insolentes Maovenlungi milites ab hostibus otium haberent, amicis Coreanis, rapinis ac aliis militaribus insolentiis negotium facessunt: vicinas terras ubi in præsidio erant, Hienkien præcipuè Provinciæ incolas ita vexarunt, ut eorum quamplurimi indignatione moti, ad Regem Tartariæ transierunt; cui & suaserunt, ut per milites Coreano indutos habitu, Sinicum invaderent exercitum, nihil sibi ab amicis Coreanis metuentem; & suam insu-

Militum insolentia Coreanos exasperant

per ad hoc facinus (Patriæ, Regi, ac Sinico Imperatori perfidi) operam obtulerunt. Placuit Tartaro consilium: Proregem ergo cum potentissimo exercitu mittit. Hi itinera monstrantibus Coreanis, nihil tale suspicantem Sinicum exercitum, per agros vagabundum invadunt. Ac primum quidem nondum paratum ad vim repellendam, ingenti strage afficiunt; deinde, ubi Maovenlungus Tartaros esse animadvertit, quanta potest diligentia ordines instruit, ac egregiè Tartarorum vim repellit. Pugnatur utrimque acerrimè, donec tandem Maovenlungi virtus coacta est cedere. Cum suis itaque ad naves fugit, ac Insulam repetit, relicta manu quæ Tartarorum vim sustineret, dum reliqui naves conscenderent. Tartari, quod eum omnino non debellassent, & Maovenlungus evasisset, quem unicum petebant, se à Coreanis deceptos credunt; præsertim cum & cruentam habuissent victoriam. Inde irâ frementes, in ipsos perduelles irrumpunt, & ad unum necant: id quod & ipse Rex Tartarus postea damnavit. Eodem deinde impetu, confines Tartariæ borealiores quatuor Coreæ provincias depopulantur. Interea Rex Coreæ exercitum suum colligit, ut Tartaris resistat; & Maovenlungus quoque reparatis viribus Coream ingreditur,

Tartari in Coream introducti.

Maovenlungus invaditur.

Corea vastatur.

cla-

cladem à Tartaris acceptam ulturus. Pervenerant jam victores Tartari ad fauces montium, per quos ad Regiam urbem Coreæ iter est, septem leucis ab eâ distantes: has Rex Coreæ cum magno occupaverat exercitu, quem Tartari animosè invadunt. Vix prælium inierant, quando magnis itineribus Maovenlungus adest, & à tergo Tartaros adoritur. Hi à fronte ac à tergo clausi, ubi nullum nisi in manu & armis effugium vident, salute utrimque desperatâ divisi, duorum exercituum vim egregiè sustinent. Pugnantium is ardor fuit, cui parem Sinæ numquam viderant. Mira dictu res, ex tribus exercitibus nullus victor fuit, deleti propè omnes: ex Tartarico quinquaginta millia desiderata sunt; ex Coreano septuaginta millia; ex Sinico autem rarissimi evaserunt: quod maximè in eum Tartari, aperiendæ sibi fugæ irruissent; quâ datâ, effusè Tartariam repetivére. Ita eorum nullus victoriam obtinuit, aut victoriæ cursum prosequi potuit: Coreæ tamen Rex, reparato utrimque exercitu, vacuas à Tartaris provincias facile recepit suas.

Trium exercituum pugna, et strages.

Post hæc sæpè Leaotung ingressi Tartari, Orientalem partem totam in suam redegerunt potestatem; inde in aliam partem ingressi, prædas egerunt; pedem tamen figere numquam potuerunt; sæpe

Orientalis Leaotung pars Tartaris paret.

sæpe cladibus affecti sunt, ac repressi.

Lusitanica auxilia adsunt.

Jam enim Lusitani tormentorum tractandorum periti septem advenerant, qui tum per se, tum per Sinas à se edoctos egregiam Imperatori Sinico navarunt operam; præcipuè ubi summam belli regebat Sun Ignatius Prorex, Christianis sacris initiatus; de cujus rebus ac exitu aliqua infrà dicenda.

Subdolus ac perfidus Sinarum Dux.

Hoc rerum statu, Imperator Zungchinius cum ampla potestate, ac novis exercitibus Yvenum Ducem misit in Leaotung, eique mandavit ut pacem iniret cum Tartaris, si illam admitterent. Jam enim intra Sinicum Imperium latrones exorti, illud perdituri excreverant, qui magis quam Tartari Imperatorem anxium habebant. Erat Yvenus subdolo ac astutissimo ingenio præditus, sermone simul & calamo eloquentissimus, qui rationibus ex militari peritia deductis, non modo Imperatorem, sed & Regiæ summos Præfectos dementarat. In eo itaque spem totam Sinæ posuerant: nec spe suâ Imperator frustratus fuisset, si nequissimus Yvenus bonum publicum ac fidem speratis divitiis prætulisset: nam à Tartaris ingentem auri vim accepit; quo corruptus, primo

Maovenlungus veneno occiditur.

Maovenlungum (quem unum Tartari timebant) fidissimum ac fortissimum, convivio exceptum, propinato veneno neca-

necavit: deinde iniquissimis conditionibus pacem cum Tartaris fecit, ad Tartarorum arbitrium, quorum opibus inhiabat. Eas conditiones, à Pacificatore empto admissas, ubi Imperator vidit, indignatione motus, rescidit. Quid faciat hoc loco Yvenus? Ut Imperatorem ad eas admittendas cogeret, anno M. DC. XXX. Tartaris suadet, ut aliâ viâ, non per regionem quam ipse cum præsidio habebat, Sinas ingrediantur; se enim nihil moturum. Tartari cognitâ illius avaritiâ, securi consilium admittunt, à tergo jam nihil metuentes, Peking Provinciam ingrediuntur; quamplurima diripiunt loca; urbes ac civitates vastant; ipsam demum Peking Regiam obsident. Jam Præfecti Imperatori suadebant, ut ea relicta Australes peteret Provincias: at ille mortem sibi potiorem ratus, quam è Borealibus partibus fugam; ne ex Regia quidem abeundi facultatem cuiquam concessit. Interea Tartari impressionem faciunt, & cum clade suorum sæpius rejiciuntur. Advocatur etiam Yvenus, cujus nondum innotuerat perfidia, ut Tartaris resistat. Adest illico, ne videatur perduellis: ad ipsa usque mœnia Regiæ accedit, cujus vastitas magnum inter duos exercitus intervallum erat, unde & Tartaricus & Sinicus videbatur exercitus. Sed Yvenus

Regia Peking obsidetur.

nihil magni agit; imo Imperatori persuadere conatur, ut à se factas Pacis conditiones admittat. Mens una illi erat, ut quam ditissimus domum suam rediret. Nec fefellit Zungchinium proditoris, quâvis alta simulatione tecta, cupiditas. Ergo nullo cum Præfecto re communicatâ, Yvenum invitat in urbem ad militare consilium. Per murum intromissus est, nulla aperta porta, obtendente Imperatore nimiam Tartarorum vicinitatem; revera autem, ne illius ingrederetur exercitus. Habebat summos Præfectos fautores aliquos ac amicos Yvenus, à quibus cum non admoneretur de infesto Imperatoris animo, quem & ipsimet ignorabant, satis securus ingreditur. At ubi vero ad conspectum Imperatoris venit, capitur illico, & brevi habitâ quæstione trucidatur. Tartari cognitâ illius morte, antequam novus daretur Sinico exercitui Præfectus, urbe Regia relicta, circumjacentem Regionem vastant, in Xantung usque progressi: demum spoliis onusti in Leaotung regrediuntur. Post hæc ad annum usque M. DC. XXXVI. varia fuit belli fortuna; numquam tamen Tartari intra Sinas pedem figere potuêre, semper ejecti. Eodem anno moritur Tartarus Rex Thienzungus, cui filius succeßit Zungteus, qui, modo Sinicum Imperium gubernantis,

Perfidus Dux mira arte capitur ac occiditur.

Tartari Peking Provincia vastata, excedunt.

Moritur Tartarorum Rex; alter succedit.

pa-

pater fuit: de quo hæc sunt memoriæ tradita.

Jam antequam regnare cœpisset, magnam prudentiam præ se tulit Zungteus; comitatem inprimis ac reliquas Regias virtutes, si quis alius gentis suæ, coluit. A patre missus, adhuc puer, Sinicas indutus vestes, inter Sinas occultus vixit; mores, litteras, doctrinam ac sermonem Sinensium accuratè perdidicit. Regnum adeptus, decessorum suorum gubernandi modum in melius mutavit; patrisque exemplum hac parte secutus feliciter superavit. Nam animadvertens suorum nimiam crudelitatem in tractandis Sinis, ne quid magni efficerent, obstitisse; ut Imperium, cui inhiabat, non minus amore quam armis subigeret, alios mores induit: advenientes Sinas quoscumque amore & benevolentia demerebatur, captivos benè habebat, & ad obsequium suum invitabat, vel liberos dimittebat. Ita, crescente comitatis ejus famâ, quamplurimi Duces & Præfecti ad eum confugiebant; à quibus deinde adjutus, sicut eorum amorem sibi conciliare noverat, ita & Imperium magna ex parte occupavit. Satis enim constat, plus sæpè in obtinendis ac firmandis Regnis valuisse amorem quam arma; & nimia in subditos sævitia frequenter amissum, quod armorum potentia

Zungteus novus Tartarorum Rex, comis ac prudens.

Comitas potior in occupandis Regnis.

 fue-

fuerat feliciter occupatum. Ubi ergo Sinis innotuit, se apud Tartarum Regem non modo asylum, sed & gratiam habere, plurimi, Sinici Imperatoris iram fugientes, ad Tartarum se recepêre. Est enim Sinicæ gubernationis inhumana illa quidem, sed in speciem necessaria, ob quorumdam perfidiam ac avaritiam consuetudo, ut Duces & Præfecti illi morte mulctentur, in quorum administrationem infelicius quidpiam inciderit: facilè enim sibi persuadent, illud non ex inconstantis fortunæ vicissitudine ortum, sed vel ex negligentia, vel perfidia. Si quis adverso Marte pugnam iniit, si commissam sibi Provinciam perdidit, si populi defectione, milites seditione tumultuantur, ea Reip. vulnera, undecumque provenerint, ad Præfectos transeunt, quorum paucis vita relinquitur. Cum itaque non rari Duces aut Præfecti hinc Tartari humanitatem, inde Imperatoris iram reformidarent, hanc fugientes, illam data occasione amplectebantur.

Barbarus Sinarum mos.

Quæ res me admonet, ut quid Proregi Ignatio, Deo ac Regi fidissimo non minus quam fortissimo Duci acciderit, exponam. Hic, tota stupente Sina, Tartarorum asylum, & suorum militum promissas vires vitæ postposuit ac fidelitati; & maluit in ingrata patria, etiam in-

Ignatius fortissimus Dux Christianus, injuste occiditur.

injusta ex sententia, carnifici caput amputandum submittere, quam vel illam relinquere, vel minimum in Imperatorem, etiam iniqua statuentem, crimen committere. Poterat fortasse (ut milites illi suadebant sui) & Regnum occupare; sed occumbere maluit, quam infidus, vel Patriæ profugus ac proditor audire. Postquam ergo non raras habuisset victorias, & quamplurimas à Tartaris recepisset urbes, ac omnino eos jam debellandi spes adesset, accidit, ut illius milites, multo tempore solitis stipendiis carentes, per seditionem, amicam urbem invaderent ac diriperent. Sæpius Ignatius de suorum militum inopia Imperatorem monuerat, & stipendia per supplices libellos petierat: sed ejus libelli in Regia à Præfectis supprimebantur, quorum avaros animos pecunia aut donis, ut reliqui solent, non emebat. Præterea cum Christianis sacris initiatus esset, ac vere pius, nihil nisi rationi ac justitiæ consentaneum in sua agebat gubernatione. Qua ex re præfectorum præcipue in se odium accendit, qui (ut est pluribus solemne) ob accepta à litigantium parte munera, contra aliam partem favorem petebant apud Ignatium. Sed frustra erant, si à postulatis abesset justitia. Quam illi repulsam non virtuti, sed superbiæ tribuentes, seque ab Ignatio con-

Ignatii fidelitas.

Ignatii justitia.

contemptos rati, cum amicis in Regia Præfectis agebant, ut stipendia differrentur, hac ratione Ignatium perdituri. Accedebat & ipsorum in Regia Præfectorum invidia & indignatio, non ferentium hominem sua virtute ad illam pervenisse dignitatem, quam solis Doctoribus debitam crederent: perinde ac si doctiores etiam fortiores essent. Erat enim Ignatius secundi litteratorum gradus, & lauream Licentiati, non Doctoris, obtinuerat. Hoc rerum statu, seditione non contenti milites, ubi proximum amantissimi Ducis periculum ipsorum causa insonti jam incumbens animadvertere, ut Provinciam sibi occupet, ac regnet, hortantur: imo ut debitum jam pridem tantæ virtuti Imperium invadat, persuadere conantur; operam ad omnia fidelissimam spondent; extirpandos clamant Præfectos, qui privato potius odio explendo, quam Imperatoris sui promovendo obsequio studerent. Sed Ignatius prudentibus monitis militem à majori violentia prohibet, imo obsequentem reddit & quietum, ac pro Sinico Imperatore stare jubet, cui fidem jurasset; auctores etiam præcipuos seditionis punit. Merebatur hæc Ignatii fidelitas majorem æstimationem eâ quam apud Imperatorem, vel summos in Regia Præfectos invenit. Eâ enim

enim contemptui habitâ, submisso alio Duce ac Prorege, Ignatius in Regiam adesse jubetur. Non ignorabat se tunc temporis ad mortem peti; quod & militibus suspicari facilè erat: unde irâ frementes pro illo arma sumunt: nullo pacto se Ducem suum optimum deserturos conjurant, & denuo Ignatio suadent ut ad Regiam non accedat: *Nostrum*, inquiunt, *erit te incolumem conservare: nobis vires sunt, perfidorum æmulationi & potentiæ pares.* Ad hæc surdus Ignatius indignantes demulcet, urgetque ut Imperatori suo fidelem semper operam navent. Atque ita maluit ingratum patriæ solum proprio sanguine irrigare, quam inimicorum suorum sanguinem militum viribus propinare, satius ducens in patria subire immeritam necem, quam ad invitantem Tartarum confugere. Non eadem quamplurimis illius exercitus Ducibus ac militibus fides fuit. Ad Regem enim Tartarum defecêre, multorum exemplum secuti, quos à Tartaro benè exceptos videbant, non vero Ignatii in fide constantiam. Horum jam aliqui Tartarorum sunt summi præfecti in Sinico Imperio; aliqui etiam Regulorum obtinuerunt dignitatem, quia fidelem illi contra Sinas operam navarunt, cuneorum instar, qui in sui generis ligna facillime penetrant.

Ignatius mavult mori quam regnare, vel Tartaro servire.

Ceterum hoc bellum Tartaricum, quamvis Sinis hactenus magnum fecisset negotium, deinceps tamen quasi sopitum elanguit: ita ut Sinas à majoris damni metu securos redderet. Occidentalis enim Leaotung pars undequaque valide munita erat, & ingens in confiniis contra Tartaros exercitus stabat, qui insulam Cu occupans, ulteriorem ingressum intercludebat Tartaris, qui Orientalem occupabant partem. Maximum itaque periculum à perduellibus ac latronibus intra ipsum fuit Imperium; à quibus demum destructum est, ac Tartaris traditum. Supra jam horum motus attigi; deinceps fusius de illis agendum, ut, quo pacto Tartari Imperium occuparint, intelligatur.

Potissima perdendi Siniti Imperii causa Latrones.

Latrones varii.

Primi perduelles insurrexerunt in Suchuen Provincia, quorum tam prospera fuit fortuna atque audacia, ut post direptas multas civitates, demum & Metropolim ipsam Chingtu obsiderent; de qua & actum fuisset, nisi Amazon illa Sinensis supra memorata cum suis subvenisset. Ejus igitur fortitudine inde cum clade expulsi, sed non omnino deleti montes repetivêre, novas perditorum hominum turbas congregantes. Hos secuti sunt alii in Queicheu Provincia, qui ob latam injustam sententiam in lite duorum Dynastarum, insurrexerunt, duce usi, qui

Latrones reprimuntur, sed non delentur.

causa

causa ceciderat, Magnate; ac primo impetu Præfectos injustæ sententiæ auctores occiderunt, & Proregis exercitum fuderunt. Verum reparato mox exercitu, ab eodem superati, sed non extincti sunt. Sub hæc urgente fame, quæ ingens eo tempore in Boreali Sinarum parte per inauditam locustarum plagam fuit, quamplurima alia latronum capita exorta sunt, præcipuè in Xensi provincia ac Xantung. Hi primo, numero pauci ac viribus, prædas per pagos & oppida agebant; inde montes petentes, in iis latitabant; cumque tam facili negotio sine ullo labore non modo cibos, sed & divitias raperent, quamplurimi continuo aggregabantur. Huic seditioni magnum incrementum addidit Imperatoris Zungchinii insignis avaritia, qui à populis tributa omnia extorquebat, perinde ut anno felici rebusque florentibus. Hi ergo cum à Præfectis reprimi cito non possent, paulatim numero ac animis aucti, in octo per varias provincias creverunt justos exercitus. Ab his ut quisque manu audaciaque promptissimus habebatur, in Ducem eligitur; & mox acta jam latronis persona, armis ac divitiis fortes, jam ad ipsum aspirant Imperium. Ac primo quidem, ut quisque alteri præriperet quod ipse optabat, inter se pugnarunt: demum res eo devenit, ut duo

Fames Latrones anget;

Et avaritia Imperatoris.

Latrones Duces evadunt, ac ad Imperium aspirant.

tantum Duces præcipui superessent, qui reliquorum milites, post victorias, extinctis eorum Ducibus, ad sua sequenda vexilla ac fortunam invitarunt. Illi vero cum minime dubium expectarent supplicium, si quo casu à Sinicis Præfectis exciperentur, facile victorem sequebantur. Primus inter hos latronum Duces Licungzus dictus est, secundus Changhienchungus; uterque facinoribus editis & ferocia insolens; qui, ne alter ab altero tamquam æmulo deleretur, longius invicem discesserunt, fortunam quisque suam secuturi. Licungzus Boreales Xensi Provinciæ ac Honan partes tenuit; alter Suchuen, & Huquang divexabat. Verum ne si de utroque mixtim agamus confundatur narratio, Licungzo priorem locum dabimus: qui potissime in causa fuit, cur Tartari Imperium illud occupaverint; quod ipse jam tenebat, si moderationi clementiam adjunxisset. Subsequentur deinceps res ab altero gestæ.

Latronum præcipua capita.

Anno itaque M. DC. XLI. latrones ex Provincia Xensi (ubi quamplurimas civitates ac oppida expilaverant) ingenti numero in amœnissimam Honan Provinciam irrumpunt, & recta nobilissimam metropolim, Caifung dictam, petunt ac obsident. Illam ingens defendebat præsidium; unde tormentorum curulium

Latrones Provincias Xensi & Honan venant.

rulium sæviente in eos procella, cum clade obsidionem deserere coacti sunt. Inde populabundi circumvicinas invadunt civitates ac urbes, & quamplurimas diripiunt. Ita viribus aucti, annonâ quamplurimâ, ac perditis hominibus congregatis, iterum metropolitanam petunt; quam cum desperarent vi aut assultibus occupari posse, longa obsidione ad deditionem cogere statuunt, ut ditissimis opulentissimæ urbis spoliis augerentur. Urbs hæc tametsi trium fere leucarum ambitum habet, undequaque tamen cingunt, ut nihil urbem invehi posset. Præfecti per duos menses, quibus alio latrones diverterant, quamplurimam quidem annonam congregaverunt; sed quod tota Provincia frugum alioquin abundatissima, earum inopiam à sterilitate pateretur, non fuit tanta annonæ copia, quanta sex mensibus infinitæ populi multitudine alendæ sufficeret. Sex ergo menses tenuit hæc obsidio pertinacissima; & quamvis ad summas angustias famis præsidiarii pervenissent, numquam tamen cum hoste pacisci voluerunt, auxilium ab Imperatoris exercitu sperantes. Calamitatis magnitudo excessit modum, & Jerosolymitanæ similis, si non major, videri potuit. Orizæ libra, argenti libra vendebatur; corii antiqui putridi libra, decem argenteis:

Caifung nobilissima urbs obsidetur.

Inaudita fames.

cadaveris humani caro publicè tamquam porcina proſtabat: mortuos in plateis exponere, ut illorum eſſent cibi qui mox aliorum futuri erant, pietas putabatur. Reliqua diriſſima taceo. Urbs in planitie ſita eſt ad Auſtralem partem ingentis ac præcipitis fluminis, quod Hoang Sinæ vocant, nos Croceum vel luteum dicimus, à colore luteo, quo ſemper turbidum fluit: una fere leuca diſtat hoc flumen ab urbe; cumque ejus aquæ urbis planitie altiores ſint, ejuſdem littora aggere longiſſimo ex quadratis lapidibus muniuntur, ne ſuperfundat ſe urbi. Ad hos aggeres tandem Imperatoris exercitus venit, ratus ſine pugna hoſtes omnino deleri poſſe aquis, ſi aggeres diſſolveret. Ac ſuſpicio aberat aquas ad tantam altitudinem perventuras, ut altiſſima urbis mœnia ſuperarent. Forte per id tempus Autumni crebriores ſolito pluviæ fuêre, quibus ſic flumen intumuit, ut majores volvens undas ruptis latius quam pro neceſſitate aggeribus, non modo quamplurimos hoſtium ruina involverit, ſed & amicam urbem totam ſubmerſerit, plus quam trecentis hominum millibus aqua hauſtis. Ita nobiliſſima urbs, quæ jam antiquis temporibus Imperatorum ſedes fuerat, non campus, ſed lacus quidam repente fuit; domus omnes undarum vi non modo te-

Calfung urbs aquis mergitur.

no. 4.

tec
illi
hoc
gu
na
m
pc
ur
ci
de
R
va
&
v
H
p
A
q
p
u
f
f

tectæ, sed & omnino dirutæ sunt. Cum illis periit & Templum, & Sacerdos Societatis nostræ R. P. Robertus de Figueredo ibidem submersus: qui cum mature se periculo posset subducere, maluit animam suam pro ovibus suis ponere; non raros enim Christianos urbs habebat. Contigit hujus urbis excidium nona Octobris M. DC. XLII. Eodem tempore latronum Dux Licungzus Regis titulum assumpsit, dictus Xunvang, quod prosperum Regem sonat; & mox iterum Xensi provinciam invasit, ac totam occupavit, postquam Honan ferè totam in suam redegisset potestatem. Ubi ad Xensi provinciæ Motropolim Sigan venit, à præsidio quidem aliquantisper repugnatum est: post trium tamen dierum obsidionem, urbs intercepta est: totidem dierum spatium militibus ad prædam concessum in victoriæ præmium. Intra eandem deinde urbem totius ferè Provinciæ annonam collegit, tum ut populos in officio contineret, tum ut Imperatoris militibus vastitatem objiceret. De Imperio quoque velut obtinendo jam securus, titulum Imperatoris assumpsit, & familiam quam fundare meditabatur, Thienxunam dixit. Thienxum Cælo obedientem sonat: quo titulo populis ac militibus suis persuadere conabatur, Cæli esse

Dux latronum Regis titulum assumit.

Xensi Provincia occupatur.

Latronum Dux Imperatoris Sinarum nomen assumit.

esse voluntatem ut imperaret, atque à Cœlo Imperium sibi tradi, ut populos ab Imperatoris avaritia liberaret, & Præfectos sui studiosos, populoque graves extirparet. Speciosus titulus, cui Sinæ facilè arrident: à Cœlo namque dari Imperia credunt; nec humanis artibus aut vi occupari debere existimant. Post hæc, ut factis præ se ferret, quod titulo ostentabat, plebem perbelle tractare cœpit, nullam suis violentiam permittere, Præfectos solos quotquot assequi poterat, neci tradere, Expræfectos pro modo divitiarum quas collegerant, pecunia mulctare, subjugatis populis tributa remittere, novos Præfectos urbibus ac civitatibus occupatis assignare, denique ut subditos comiter ac magna tractent æquitate severè præcipere. Ita facillimo negotio occupatas regiones subditas habuit, novum regiminis modum omnibus laudantibus atque amantibus: alias enim parva est fidelitatis cura, ubi extorta obsequia tyrannis imperat. Duo Patres nostri versabantur hac in urbe R.P. Ignatius d'Acosta, & R.P. Petrus Fabri, quos initio quidem, cum milites Metropolim diriperent, perstrinxit communis clades: demum pro exteris cogniti, tamquam hospites benè sunt habiti.

Bonum latronis regimen.

Interea in Regia tertia ac potissima perdendi Imperii causa excrevit, cujus initia

Alia perdendi Sinici Imperii causa, Præfectorũ discordia.

initia jam tum Imperatore Thienkio pullularunt, Præfectorum diſſidia, factiones, ac æmulatio ob nimiam Eunucho Gueio conceſſam potentiam; quem non modo ad ſummos honores evexerat Thienkius, Imperii univerſo plenoque regimine illi conceſſo; ſed & Patris titulo honorabat. Hic ergo gratia abutens, ſummos etiam Præfectos leviſſima de cauſa vel necabat, vel in ordinem redigebat; præcipuè illos, qui vel ſcriptis, vel verbis, vel minori exhibito honore Eunucho non adulabantur, viliſſimo homini ſubeſſe dedignantes. Et quamvis alioquin ſatis benè Rempublicam adminiſtraſſet, multos tamen exaſperavit; atque inter eos, etiam Principem, qui poſt Thienkium ſine ſobole extinctum Imperator fuit Zungchinius; cui in adeundo Imperio Eunuchus quidem obſtitit, ſed irrito & infelici conatu. Hinc Præfecti in binas (ut ipſi vocant) Academias diviſi, paulatim ſe extulere, rei propriæ magis quam publicæ intenti. Ceterum dum quælibet ex partibus aliam opprimere ac extirpare conatur, utraque bonum Imperii publicum prætendens, illud ipſum negligebat; partiarios tantũ ſuos extollere, aut rebus præficere, invida æmulatione tentabat: & cum huic potentiſſimo malo mederi vellet Zũgchinius ipſe Imperator, non paucos ex præcipuis

Præ-

Præfectis ac Eunuchis exasperavit. Ubi enim Imperium assumpsit, supra modum in Eunuchi fautores sæviit, & Eunuchum tandem ipsum cum pluribus aliis eidem factioni illigatis de medio sustulit, mirabili planè tragœdiâ, cujus hæc est catastrophe. Zungchinius, ut Eunuchum pessumdaret, atque ab Imperii gubernaculis amoveret, dedit illi mandatum, in speciem honorificum, ut magnifica Imperatorum ac parentum suorum sepulchra viseret, inspecturus num aliquid operis ornamento deesset. Non potuit Eunuchus tam splendidum Imperium detrectare: sed brevi didicit, quo consilio ad sepulchra visitanda mitteretur. Cum enim aliquo usque progressus esset in itinere, oblata est ei capsula inaurata; funem byssinum continens, quo seipsum, mandato Imperatoris, suspendere debuit; quod genus mortis apud Sinas maximè censetur gloriosum. Inde factum est, ut ex utraque factione plurimi Imperatorem prodiderint, qui cum latronibus secreta habebant consilia. Hinc vel nulli mittebantur exercitus, vel nihil magni efficiebant, ab æmulis turbati ac impediti: imo sæpè, cum possent rem bene gerere, occasionem dimittebant, ne Magistratibus, quorum Duces æmuli erant, meritum aut gratiam apud Imperatorem victoriis con-

no. 5.

conciliarent, quasi eorum ductu & consilio hostes vicissent. Quæ dissensiones tam opportunè acciderunt latronibus, ut ad ipsam Regiam accedentibus, idem fuerit venisse, vidisse, ac vicisse: quod jam narrare aggredior.

Latrones Xensi Provinciam occupant.

Cum hæc agerentur in Regia, Licungzus latronum ductor, stabilitis in Xensi Provincia rebus, Ortum petit. Croceum fluvium nullo defendente tam facile superat, quam facile à parva manu impediri transitus potuisset: fluit enim ille magna aquarum mole ac violentia, medius inter Xensi & Xansi Provincias; illam ad Occasum, hanc ad Ortum habens: sed cum nemo obsisteret, superato fluvio facile quoque primam civitatem ditissimam Kiangcheu occupavit, quæ in Australiori jacet Provinciæ parte, Croceo vicina. Est etiamnum illa in urbe superstes R. P. Michaël Trigautius è Societate JESU, viri illius Apostolici P. Nicolai Trigautii nepos. Exinde eodem fortunæ cursu civitates reliquæ ultro se Licungzi potestati dediderunt, vel ut se à majoribus molestiis liberarent, vel novum regimen inconsulte amplexantes. Sæpe enim in nostram perniciem novitatibus ac mutationibus gaudemus, & veteribus meliora sperantes, deteriora invenimus. Sola Metropolitana urbs Taiyven aliquot diebus vim experiri voluit:

luit: sed ipsa quoque occupata, ingentes moræ pœnas dedit. Præfecti omnes necati, ac novi à latronibus substituti sunt. Zungchinius Imperator, ubi audivit latrones jam Croceum superasse, & Xensi Provinciæ, Regiæ confini, imminere, ingentem per Colaum, summum scilicet Præfectum, exercitum misit, qui latronem detineret saltem, si debellare non posset. Nihil tantus egit exercitus, & maxima quoque militum pars ad latrones defecit: Præfectus ipse, qui Colaus Lius dicebatur, rebus desperatis sibi ipsi laqueo vitam ademit. His auditis, cogitabat Imperator Borealem Peking Regiam relinquere, & Nanking Australem petere: sed ut maneret, tum à fidis, tum à perfidis persuasum est: ab his quidem ut facilius, antequam eorum paterent proditiones, latroni Imperatorem traderent; ab illis, bono ut putabant consilio: nam fugere, erat Imperium magis turbare: sperabant enim Regiam, ingenti præsidio munitam, defendi posse; & ob Imperatoris præsentiam reliquas omnes Provincias ad defensionem advolaturas non dubitabant. Bonum videri poterat horum consilium, si Regia proditoribus caruisset.

Imperator Sinicus turbatur.

Latronum stratagema.

Interea latronum Ductor (quia non minus ingenio quam manu promptus erat)

erat) vulpinam pellem leoninæ assuens, ex suis militibus quamplurimos mutato habitu in Regiam paulatim intromittit, datâ pecuniâ ut mercaturam in eâ latitantes exercerent; conductisque tabernis, caupones, aut minorum rerum mercatores esse jubet, donec ad mœnia cum toto exercitu adveniret: tunc vero ut intra urbem tumultus excitent imperat. Mirum fuit horum silentium, quodque inter perditissimos infimæ sortis homines sperari vix potuisset. Huic velut cuniculo intra Regiam parato, alium superaddit, secretum videlicet commercium cum summo Militaris Tribunalis Præfecto; qui cum Imperatoris rem perditam esse animadverteret, ut rebus suis caveret, cum latrone de urbe tradenda convenisse dicitur. Utut fuit, latrones celeri itinere Regiam Peking petunt. Ingens præsidium urbem defendebat, & curulium tormentorum magna vis pro mœnibus stabat disposita: verum illa parte, qua à perduellibus admoniti, latrones impetum faciebant, solo pulvere, nullo globo imposito, explodebantur. Unde hac parte securi, mense Aprili M. DC. XLIV. antequam lucesceret, per apertam ultro à consciis portam ingrediuntur. A fidis quoq; non diu pugnatũ præsidiariis. Nam intra mœnia hactenus latitantes latronis milites, *Capitur Regia Peking.*

ac

ac confœderati perduelles, tumultus excitarunt ex condicto. Hinc ingens orta confusio, cum nemo sciret cum quo rem haberet;& non minor undique confusa strages. Inde Licungzus per confusam illam Babylonem victor transiens, recta palatium Imperatoris petit, ac nequicquam fidioribus Eunuchis vim repellentibus, ipsum occupat. Jam hostes, quod mirum, primum palatii murum tenebant, & Imperator omnium adhuc periculorum inscius vivebat. Perduelles enim Eunuchi, qui majoris erant auctoritatis, data opera admonere differebant, ne forte effugeret formidantes: at ubi fugæ spem nullam vident, tunc Imperator admonetur de urbe ac palatio jam occupato. Qui sic admonitus, interrogavit primo, num hostium manus evadere fuga posset: verum intellecto omnia itinera esse interclusa, epistolam proprio,ut ferunt,sanguine scripsit,in qua Præfectos de perduellione, sed sero cognita,increpabat;subditos innoxios proclamabat; à Licungzo petebat, ut,quandoquidem Cælo dante Imperium occupasset, pro se de illis ultionem acciperet. Postea arrepto gladio filiam nubilem obtruncat, ne latroni in ludibrium cederet: mox pomarium ingressus, de arbore pruno, ex vitta qua caligas alligabat laqueo facto se suspendit; infelicissi-

Imperator obtruncata filia, seipsum suspendit.

no. 6.

cissimus Imperator, qui & ultimus censetur Taimingæ Familiæ. Nam licet alii deinde electi sint (ut infra sum narraturus) quia tamen partem tantum Imperii habebant, inter Imperatores non numerantur: atque ita Familia, quæ à latrone inchoata fuit, à latrone extincta est. Tam vilis arbor, & vilissimus laqueus, tanti Imperii, tot deliciis & divitiis cumulati, ac vitæ ipsius regalis filum abrupit. Ad ejus exemplum summus Præfectus, qui Colaus dicitur, ibidem resti cervicem implicuit: idem Reginæ, idem aliquorum præterea ex fidissimis Eunuchorum exitus fuit. Ita arbores illæ amœnæ, sub quibus sæpissimè genio ac deliciis indulserant, velut in funestissimas cupressos mutatæ sunt. Sed non minus in urbe ipsa quam intra palatium quamplurimi in seipsos sævierunt; alii in lacus insilientes, alii laqueo voluntariam sibi mortem inferentes, gentis more: nam cum Imperatore suo mori, ne alteri inimico subesse cogantur, vel ab illo occidantur, summum credunt fidelitatis decus. Quid autem jam magnum, quid stabile mortalibus videbitur, quando tantis opibus viribusque exaggerata felicitas tristi momento in nihilum recidit, nullo alio quam in spectantium aut audientium lacrymis relicto vestigio?

Li-

Licungzus interim victor palatium ingreditur, & Imperiale ſolium occupat, inque eo conſidet. Memorant prima ſeſſione eum inquietiſſimè ſe habuiſſe, ac plane titubaſſe. Omnino videbatur ſolium ipſum non diu duraturam tyranni felicitatem prænuntiare, & tamquam indignum excutere velle. Altera die Imperatoris cadaver in minutiſſimas partes concidi jubet, adjecto probro, quod in ſubditos peſſime juxta ac crudeliſſime conſuluiſset; perinde quaſi ipſe, nefarius latro ac perduellis, tot jam contrucidatis mortalibus, tot regionibus fœdiſſime vaſtatis nulla noxa contactus eſſet. Ita plerumque in aliis damnat improbitas quod ipſa committit, & aliorum mala, etiam minima, amplificans, cæcutit in ſuis. Suſceperat Imperator Zungchinius tres mares filios: unus ætate major numquam inventus eſt, licet à latrone diligenter ac diu conquiſitus. Hinc alii fuga elapſum, alii intra lacum voluntaria morte periiſſe ſcribunt. Minores duo, adhuc pueruli, in latronis manus vivi pervenere, quos tertia exinde die extra urbis mœnia abreptos immani crudelitate capitibus plecti jubet. Sed innoxio ſanguine ſatiari hæc bellua non poteſt; ac mox in apertum erupit atrox indoles, cui hactenus ad dementandos clementiæ ſimulatione populos ſpeciem beni-

Latronis ſævitia, ac crudelitas.

benignitatis obduxerat. In urbe itaque omnes Præfectos conquiri jubet; ingentem numerum exquisitis tormentis enecat, alios maxima pecuniæ vi mulctat: palatium Imperatoris sibi servat: urbem nobilissimam ac ditissimam militibus ad prædam concedit, ubi nullum sævitiæ, nullum violentię genus à latronibus prętermissum: quæ ut referre longum, ita recordari molestum fuerit. Atque hac tam barbara immanitate Imperium, quod felicissime occuparat, ac comitate servare potuisset, merito perdidit.

Inter alios quos cepit Præfectos, senex fuit, Us dictus, cujus filius Usangueius contra Tartaros in confinibus Leaotung excubabat, totius exercitus Sinici summam exercens Præfecturam. Huic ergo crudelissimam mortem minitatur Licungzus, nisi filium in suum obsequium cum toto exercitu jurare vi paternæ obedientiæ cogat. Ea apud Sinas sacrosancta habetur: deinde omnia magna patri ac filio promittit. Bonus ergo senex hanc ad filium epistolam dedit: *Solum, Cœlum, ac fatum, has quas videmus afferre possunt mutationes. Scias fili, Zungchinium Imperatorem, ac Imperium periisse Taiminga Familia: Licungzo illud Cœlum dedit. Tempori cedendum est, & necessitas in virtutem mutanda, ut ejus tyrannidem evite-*

evitemus, ac crudelissimam mortem; liberalitatem vero experiamus. Regalem tibi promittit dignitatem, si cum tuis eum agnoscas Imperatorem. Ex tua responsione vita mea pendet: quid illi debeas, qui tibi vitam dedit, considera.

Usangueius filius brevissimis verbis tale dedit responsum. *Qui Imperatori suo fidus non est, mihi quoque non erit pater: & si tu ipse debitam Imperatori tuo fidelitatem oblitus es, me nemo reprehendet, si debitam tali patri obedientiam obliviscar. Mori malo, quam latroni servire.* Missâ hac epistolâ statim ad Tartarum Regem Legatum mittit: rogat ut sibi auxilio sit contra Sinici Imperii latronem; byssi, sericorum pannorum, auri, argenti ingentem vim, & certum puellarum numerum promittit, quas præcipuè Tartari expetunt, quod illis careant, maribus vero abundent. Rex Tartarus hanc bene rem suam agendi non negligit occasionem: eodem die cum octoginta millibus, quæ in præsidiis Leaotung expedita erant, adest, & Usangueium ita affatur: *Vt nostra certa sit victoria, suadeo, ut tuos milites Tartarica veste ac pileo, scissisque capillis uti jubeas; ita fiet ut latro nos omnes Tartaros credat: majora enim auxilia ex Regno meo advocare tam cito non possum.* Usangueius nihil non ad-

Tartari contra latrones invitati.

admittit vindictæ cupidus, ignorans, ut Sinæ dicunt, se tygrides intra Imperium admittere, ut canes ejiceret. Licungzus Tartaros advenisse audiens cum Usangueio, & resistere non audens, ut facilè Regiam occupavit, ita velocissimê deseruit. Palatii ergo divitias compilat, ac Xensi provinciam petit, ubi Regiam sedem fixit in nobilissima Sigan urbe, quæ olim sæpe Imperatorum fuit sedes. Narrat fama, octo ipsos dies per quatuor palatii portas, currus, equos, camelos ac baiulos continuo exivisse, nihil nisi pretio eximium exportantes, plurimis per festinationem in eo relictis. Ita ingentes auri, argenti ac pretiosarum rerum thesauri, per ducentos octoginta annos, à Taimingæ Familiæ Imperatoribus sexdecim, ac per otium congregatæ, brevissimo tempore dispersæ sunt. Verum quamvis magna recederet velocitate latro, Tartarorum equos vix ipse effugit; qui ingentem gazam, ac impedimenta, necnon & ultimum illius agmen insecuti per multos dies tandem occupãt. Croceum porro fluvium superare vel noluerunt, vel neglexerunt, ut sic paventes ac confusas Peking terras facilius occuparent. Revertũtur ergo Tartari victores ac divites, & Peking urbem ingrediuntur, à Sinis admissi; quæ res una universum illis Imperium dedit. Ubi notandum

Latro Tartaros fugit.

Palatii diviti auferuntur.

illud rarum in Tartara gente, quod nec Rege suo ad primum in Sinas ingressum extincto, hujus belli expeditionem reliquerit. Zungteus enim Tartarorum Rex, dum ex Leaotung Sinas ingreditur, fato functus est; & Imperium, cui tantopere inhiabat, non obtinuit quidem; quamquam suis viam ac modum illud obtinendi aperuit. Moriens sexennem filium successorem declaravit, fratribus imperans, ut pro illo rem strenue gererent; tutelam majori natu commendavit: quæ ultima imperia summa fide servarunt, ac stupenda, in ambitiosa gente, concordia, quam vix sperare in alia possis.

Rex Zungteus moritur.

His ita gestis, Usangueius, expulso latrone, jam cogitabat è Taiminga Familia proximum Regulum invitare, ac in Sinicum eligere Imperatorem. Promissorum itaq; memor, Tartaris gratias ingentes habet; laudataque eorum fortitudine, ac fideli pro Sinico Imperio navata opera, liberaliter promissa præmia offert, & simul rogat, ut illis acceptis in Tartariam redire, ac continuam in posterum cum Sinis pacem habere velint, antiquas obliti injurias, quas jam satis superque ulti fuissent. Huic orationi responsum jam à multo tempore præparaverant Tartari, longe aliud quam Usangueius expectabat machinantes. Ita-

Tartari intra Sinas admissi, exire nolunt.

Itaque Usangueium affantur: *Nondum te ac Imperium Sinicum deserendi tempus idoneum esse arbitramur, nisi tibi aliud videatur. Latrones supersunt plurimi; pauci ex illis periere: jam in Sigan Xensi Provinciæ metropoli Imperialem sedem Licungzus fixit. Cogita ditissimas ac populosissimas Provincias sub illius adhuc esse potestate. Nobis discedentibus, pejora Sinis timenda manent. Nos Tartaros timuit, quos ubi abiisse didicerit, auctis mox viribus aderit, ac Imperio majores quam antea turbas inferet: & nobis fortasse commodum non erit missis denuo auxiliis fortunæ tuæ labanti succurrere. Quandoquidem hic præsto sumus, nostrum erit latrones omnino extinguere, ut pacatum Regi tuo Imperium tradas. De promissis præmiis sollicitus ne sis; cum ea sive in nostra, sive in tua potestate fuerint, æque nobis tuta ac secura sint. Quod reliquum est suademus, ut tu cum tuorum parte, ac Tartaricis aliquot legionibus, in Licungzum moveas; nos cum reliquis copiis Xantung latrones opprimemus: ita Imperium ex omni parte pacatum respirabit.* Usangueius vel stratagema non intellexit, vel quod à potentiore ei opus erat decipi, dissentire non est ausus.

Eorum astutia ac dolus.

Antequam autem Tartari invitati Sinas ingrederentur, in patriam ac vicina

Regna miserant, qui quotquot possent milites ad Sinicum occupandum Imperium evocarent. Quæ copiæ cum nondum advenissent, oratione ad benevolentiæ speciem blande composita, à vi tantisper abstinebant. Sed cum hæc agerentur, non modo ex Niuche, & Niulhan Regnis, sed & ex veteri Occidentali Tartaria, ac ex Yupi Orientali ingens Tartarorum numerus adfuit. Hi postremi ad mare Orientale supra Japoniæ insulas accolunt; Yupi vero dicuntur à loricis ex piscium pellibus factis, quibus in bello utuntur: quinimo & ex Volgâ non raros in Sinis vidi, quos Tartari Alga-Tartaros vocabant: & apud illos Moscoviæ ac Poloniæ notitiam reperi. Hi Orientaliores Tartaros barbarie superant. Hęc auxilia ubi advenere, minimum etiam demortui Regis sui filium sexennem adduxerunt. Tum enimvero diserte ac palam Imperium suum esse, illoque se potiri velle ostenderunt. Sexennem itaque puerum Imperatorem Sinarum proclamant, qui Xunchi dictus est: nova quoque familia Imperialis Taicing appellata. Sexennis puer, magna gravitate ac majestate antiquum gentis suæ solium ascendit, ex quo non puerilem, sed præclaram ad suos habuit concionem in hunc modum: *Non mea virtus aut felicitas, sed vestra, charissimi fortissimique Patrui,*

Magna Tartarorum copia Sinas ingrediuntur.

Tartari Sinicum Imperium occupant.

Xunchi coronatur primus Imperator Tartarus.

No. 7.

Patrui, ac reliqui Duces mei, quam videtis mihi constantiam dedit. Hac firmitas, qua hoc solium occupo, ita nobis bonum erit ac rebus nostris omen, ut titubatio latronũ Licungzo præsagium sinistrum fuit. Initia videtis occupati Imperii: at fortitudinem virtutemque vestram tantam esse intelligo, ut me jam totam possidere Sinam credam, imo Orbis Imperium, non inchoatum modo, sed firmum ac stabile. Imperii divitiæ, Regales dignitates, præmium licet impar tantæ virtuti debitum erunt. Modo fortiter agite. Hæc à sexenni puero dicta admiratio Regiæ totius excepit: à Cœlo fatoq; electum omnes uno ore & applausu conclamant. Eadem die patruum natu maximũ, tutorem suum, tamquam Patrẽ veneratus est; unde Amahan Tartara voce dictus est, quæ Patrem Regem significat; Sinæ Amavang vocant. Illi ergo totum bellũ regendum commisit; & huic propriè Tartari Imperium debent: nam non minus consilio & prudentia, quam fortitudine ac fidelitate insignis fuit: unde rationibus ac consiliis prudentissimos quosq; inter Sinas in admirationẽ rapiebat; comitate vero ac justitia eos dementabat. Plurimũ etiã ad hæc omnia contulerunt Sinenses illi Præfecti, qui, ut ante diximus, iræ Imperatoris se subducentes ad Tartaros confugerant, & patriæ infidi, modo cives

Amavàngus Patruus & tutor Imperatoris fidelissimus.

 suos

suos verbis ac exemplo sollicitabant; modo egregia Tartaris consilia suggerebant; unde ad summas à Tartaris Præfecturas admissi sunt.

Eadem quoque die ad Usangueium aliquæ Tartarorum Legiones missæ sunt cum diplomatibus, quibus Usangueius à novo Imperatore Pingsi Rex creabatur, tributarius tamen (Pingsi autem, Pacificans Occasum sonat;) Xensi Metropolim pro regia illi sede assignando. Quid hic faceret fidelissimus hactenus Usangueius? Majora præmia à Sinico Imperatore sperare non poterat; Tartari autem jam tanto numero aderant, ut viribus longe inferior esset. Admisit ergo novam dignitatem, & Tartarum Imperatorem agnovit: ac ita, qui modo pro Sinis, contra latrones ibat, contra Sinas, ut Tartaris Provincias subigeret, ire coactus est. Ut autem erat egregius Dux, latronem facile ex Xensi expulit, à Tartaris adjutus; ac in Sigan Metropoli regnavit hactenus. Ita honoribus auctum, à militia removerunt, quem armatum timere potuissent Tartari.

Usangueius Tartari subesse coactus.

Quid de Licungzo latrone actum sit, ignoratur hactenus. Tantæ illius vires repente obrutæ conciderunt. Ab Usangueio occisus in pugna creditur; quamvis nec vivus nec mortuus à quoquam mortalium agnitus aut repertus sit. Reliqua

Quid de Licungzo actum, ignoratur.

liqua Tartarorum pars, eadem facilitate Peking & Xantung Provincias occupavit, ubi Sinicis militibus ac Ducibus per suas copias distributis, in immensum suos statim auxerunt exercitus. Universos enim non in fidem solum, sed etiam in militiam ad sequenda Tartarica signa recepere; ne devictos quidem aspernati, dummodo Tartarorum more capillos ac vestes adhiberent. Quin etiam, ut occupatæ gentes universim hoc facerent, edixerunt sub perduellionis pœna: quod res Tartarorum sæpius turbavit, plus pro capillis dolentibus ac pugnantibus Sinis, quam pro Regione vel Imperatore; ita ut non raro potius mori, ac capite plecti elegerint, quam in hac re Tartaris obedire: & quamplurima hujus rei exempla proferrem, nisi brevitatis memor essem. Minori itaque quam anni spatio, quatuor ingentes Boreales Provincias in suam redegerunt potestatem, Peking nimirum, Xansi, Xensi, ac Xantung (Leaotung non adnumerando) in quibus stylum Politices Sinicæ modumque gubernationis omnino non mutarunt; imo Sinicis Philosophis, ut antea, regendas urbes ac Provincias concesserunt; examina Litteratorum ut antea reliquerunt; sagaci consilio: nam ita propriis, ac à se inauguratis hominibus, regimen quasi suis

Tartari varias occupant Provincias.

creaturis concedentes, id effecerunt, ut fidelitate omni pro Tartaris starent: solas autem militares Præfecturas, ac Militiæ regimen sibi reservarunt; quamvis ad hujus etiam Præfecturas fideliores Sinas admiserint, & in ipsa quoque urbe Regia eosdem Præfectorum ordines, ac sex summa Tribunalia, prout sub Sinico erant Imperatore, retinuerint; ita tamen, ut partim Tartaris, partim Sinis constent.

Sinicas leges non mutant.

Interea Australium provinciarum Præfecti, de periculo Imperatoris admoniti, quam maximas potuerant ex omnibus copias convocarant, & jam Peking versus tendebant, quando de Imperatoris morte ac Urbe Peking occupata, mœstissimum habuerunt nuntium. Statim ergo milites ab itinere cœpto revocant, & simul naves omnes, quibus annis singulis annona ac reliqua necessaria in Regiam transvehuntur. Paulo post de Tartarorum invasione & occupato per ipsos Imperio tristiora audiunt. Tum temporis ego ipse in urbe Nanking erã, ubi ingentem Sinarum confusionem ac metum vidi; donec tandem resumtis animis omnes Præfecti ex Taiminga familia regem unum in Imperatorem elegerunt, quem Hungquangum vocarunt. Hic ex provincia Honan advenerat, latrones fugiens; erat Vanliei Imperatoris ne-

Hungquangus in Nanking Sinarum Imperator coronatur.

nepos, Zungchinii consobrinus; quem magna coronarunt pōpa ac ostentatione; sub eo meliora sperantes. Hic quamprimum electus est, ad Tartaros Legatum misit, pacem postulans magis quam petens, & occupatas cunctas Boreales provincias ultro illis offerens. Sed Tartaros non latuit Australium Præfectorum animus: volebant bellum differre, donec res ac vires resumerent: unde responderunt, se ab alio non accipere, quod armis jam acquisivissent; & quandoquidem Præfecti Imperatorem elegerant, illum porro defenderent; se vero aut totum Imperium aut nihil habere velle. Hac infecta Legatione, dum arma parantur utrimque, adest interea Nanking adolescens, qui se Zungchinii majorem filium dicebat: nec parva hujus rei vera dabat signa; quinimo à multis Eunuchis agnoscebatur. At Hungquangus, regnandi ambitione tactus, numquam eum agnoscere vel admittere voluit, ne cederet Imperio; quinimo in carcerem detrusit, occidendū tamquam impostorem, multis Præfectis ex adverso frementibus. Res ad seditionem spectabat; & eo tandem deducta est controversia, ut Tartaris occasionem præbuerit intercipiendi provinciam & urbem Nanking, aliquibus Præfectis non impedientibus, ne dicam instigantibus. Adsunt ergo Tartari in-

Tartari pacem nolunt.

Zungchinii filius Nanking comparet.

Res Sinarum turbat.

territorio urbis Hoigan; Orientale Crocei fluminis littus occupant, mox navibus flumen trajiciunt. Ex alia parte tantus ſtabat militum Sinarum numerus, ut ſi vel calceos abjeciſſent, aggerem feciſſent, quem Tartarorum equi vix ſuperaſſent. Sed nimirum animus in prælio valet, non numerus. Vix Tartari naves conſcenderant, quando, velut oves viſis lupis, nudo relicto latiſſimi ac velociſſimi fluminis littore, aufugiunt Sinæ. Tartari fluvio ſuperato, nullo viſo hoſte, Nanking provinciam nobiliſſimam ingrediuntur, ac quidquid illius ad Boream Kiang fluminis, Maris filii, jacet, occupant velociſſimè. Ubi obſervandum illud in Tartarica militia rarum, quod antequam ad provinciam aliquam ingrediantur occupandam, præcipuarum urbium ac locorum magis opportunorum Præfectos cum debitis præſidiis aſſignatos habeant: unde ſine mora, quaſi fulmina vix ingrediuntur, quin occupatam, & jam munitam poſſideant. Una urbs ditiſſima ac nobiliſſima Yangcheu vim experta eſt, ac egregiè cum Tartaris pugnavit aliquoties; ubi & Reguli Tartari Filius occiſus eſt. Zuus Colaus, Hungquango Imperatori fideliſſimus, illam defendebat cum ingenti militum præſidio; ſed tandem Tartaris cedere coacta eſt: in qua milites omnes ac ci-

Sinarum fuga.

Yangcheu urbs vim Tartarorum ſuſtinet; ſed capta delectur.

ves

ves internecione deleti sunt, domus omnes spoliatæ; mox ne fœtida cadavera tabem ac pestem corrupto aëre ingenerarent, omnia supra domos posita cum tota urbe ac suburbiis combusta sunt.

Hic Tartarus copias suas auxit, Præfectis reliquarum urbium ac copiarum se subjicientibus; quorum plurimi easdem sub Tartaro obtinuerunt præfecturas ac urbes custodiendas, quas sub Sinico habebant Imperatore; alii etiam ad majora evecti sunt. Hac vero comitate, qua deficientes ad se amplectebatur Tartarus, ac crudelitate quam vim expectantibus urbibus inferebat, illud obtinuit, ut fere omnes illam potius, quam hanc experiri vellent. Ita facile quidquid ultra Maris filium est Boream versus, pronum ad deditionem Tartari habuere. Hic fluvius ultra milliare Germanicum latus, per mediam ferè Sinam ab Occasu in Ortum fluens, in Borealem ac Australem eam dividit; imo & Nanking provinciam mediam secat, quamvis Nanking Metropolis ac Regia in Australi sit littore. Ut ergo illam occuparent, fluvius superandus erat. Quamplurimas itaque naves colligunt, ut novam Nanking Regiam, ac novum petant Imperatorem. Sinica ingens classis in alio littore stabat, sub fortissimo ac fidelissimo Duce Hoang-

Tartari varia loca occupant.

Pugna inter Sinas ac Tartaros.

choango: pugnatum hic utrimque acerrimè; Hoangchoangus jam Tartaros à Sinis vinci posse ostendebat, quando à proprio Duce sagitta transfixus est, qui à Tartaris corruptus fuerat ingentibus promissis (Thienus dicebatur, ex Leaotung terris oriundus) cujus sagitta rotam fortunæ Sinicæ fixit, ac Imperium perdidit. Nec his perduellis contentus, cum suis in fugam se dedit, & fugiendi militibus reliquis exemplar fuit; atque ita ad Nanking urbem transiit, & quasi fidelissimus, Imperatori Hungquango ex eadem urbe fugienti comitem se adjunxit. Tartari, superato fluvio, ubi Imperatorem effugisse audiunt, velocissimè insequuntur; quos Thienus adesse videns, Hungquangum capit, ac Tartaris tradit, mense Iunii M.DC.XLV. quem Peking mittentes, ibi pro mœnibus arcus chorda strangulant (quod mortis genus nobile æstimant Tartari) cum nondum integro anno imperasset. Eadem pœna affectus est juvenis ille, verusne fuerit an fictus Zungchinii filius, quem in carcere Tartari repererunt. Sed non hi solum ex Imperiali Familia Taiminga occisi à Tartaris sunt; verum omnes quotquot ad manum habere potuerunt, undique diligenter conquisiti: atque hic tyrannicus mos est totius Asiæ, ubi occupato Regno, omnes Regum con-

Proditor rem Sinicam perdit

Hungquangus Tartaris traditur ac occiditur.

No. 8

consanguinei ab inimicis radicitus extirpantur. Post hæc Nanking ingrediuntur, ac reliquas omnes nobilissimæ provinciæ urbes pronas ad deditionem inveniunt. Inde velocissimo cursu usque ad urbem Hangcheu, nobilissimam ac ingentem Chekiang provinciæ Metropolim victores transeunt; diviso tamen exercitu, cujus una pars per Kiang fluvium missa est, ut mediterranea occuparet, Kiangsi, Huquang & Quangtung nimirum, vastissimas provincias. Præcipui autem Sinarum fugitivi milites, Duces ac Præfecti, ad Hangcheu convenerant; ubi novum è Taiminga Familia Imperatorem eligere volebant Lovangum Regem, qui Imperialem dignitatem non admisit, solo Regis titulo contentus; fortè ut minus ex alto caderet, ac minus mortem sentiret: illam vero se admissurum dixit, quando milites expulsis Tartaris Regiam unam occupassent; proinde ut fortius quam hactenus agerent. Nondum triduum regnaverat (minori tempore, quam sæpe ii, qui in Sinicis comœdiis Regum personas agere solent) quando Tartari adsunt. Post eorum adventum, milites, qui sub variis Ducibus ad hanc urbem confugerant, pugnare promittunt, si prius debita persolverentur stipendia: volebant scilicet eo tempore, quo maximè videbantur necessarii, tum

Tartari Hangcheu urbem petunt.

tum à Regulo, tum à civibus argentum extorquere, nihil deinceps acturi. Hic vero Lovangus, qui natura vere comis ac pius erat, tantæ urbis ruinam non ferens, & populorum sortem miseratus, quantum subditos amaret ostendit; ac tale dedit exemplum, quale Europa numquam audivit. Urbis mœnia scandit; inde Tartarorum Ducem flexis genibus alloquitur; rogat ut urbi ac civibus parcat. *De me*, inquit, *quod vultis statuite; pro meis subditis vobis victima ero*. Hæc dicens, ad Tartaros ipse tendit, ac capitur. Fuit hoc illustre maximi erga subditos amoris testimonium: & talis virtus fructu suo non caruisset, si vel Alexandrū aliquem, vel Cæsarem reperisset. Tum Tartari, ut urbis mœnia claudantur à civibus, jubent; ne vel proprii, vel Sinenses milites eam ingrederentur: hos vero milites extra urbem positos undique insectantur, ac necant; sed multo plures aquæ hauserunt, quam sagittæ Tartarorum aut acinaces: ad Australem enim urbis portam ingens labitur fluvius ultra leucam latus, cui nomen Cienthang; hunc fugitivi milites superare, omnes confusione ac timore pleni, contendunt: naves plus æquo onerant, dum debito plures conscendunt, ac ita merguntur; alii ab aliis in flumen projiciuntur: multa sic millia periere.

Inauditus Lovangi Reguli erga subditos amor.

Multi milites hauriuntur.

Ex-

Expulsis in hunc modum aut necatis militibus, cum naves Tartari non haberent ut fluvium superarent, in urbem regrediuntur, nulla illata vi aut violentia. Ita nobilissima hæc urbs conservata est, cujus pulchritudinem, divitias ac magnitudinem alibi fuse describam, non ut auritus sed oculatus testis; ex hac enim in Europam transivi, ac in ea tres ipsos annos jam vixeram antea. *Hangcheu capitur.*

Habet eadem urbs Hancheu ad Boream navigabilem canalem arte factum, per quem ad Boreales partes patet navigatio: hic solo aggere separatur ab Australi fluvio. Ex hoc igitur canali Tartari celerrimè quamplurimas naves per terram aggeris tractas, deducunt ad fluvium Cienthang, quibus, nullo obstante, eumdem transmittunt, ac totius Sinæ pulcherrimam urbem, Xaoking facilem ad deditionem reperiunt. Hæc urbs magnitudine quidem multis cedit; sed nitore ac munditia omnes facilè superat: in aqua dulci jacet, ac tota extra ac intra mœnia navigio lustrari potest: plateas habet lastissimas, quadratis lapidibus candidis utrimque stratas, in quarum medio navigabiles fossæ aut canales omnes in utroque littore quadrato lapide vestiuntur: pontes quamplurimos numerat ex eodem lapide, & arcus triumphales non paucos: domus etiam (quod nul- *Xaoking urbs capitur.*

nullibi alibi in Sinis) ex quadrato sunt lapide: nihil denique hac urbe nitidius tota Sina videt. Obtinuerant ergo illam Tartari sine ulla vi: & reliquas Chekiang provinciæ Australes facile quoque ad ultroneam deditionem pronas habuissent; verum ubi edixerunt, ut omnes Tartarico more crines abraderent, tunc enimvero milites ac cives arma in Tartaros exacuerunt, pro capillis magis quam pro regione sua solliciti; pugnaruntque egregiè, ac Tartaros non modò ex urbe ejecerunt, sed ad Cienthang fluvium usque repulerunt: imo eos ad transitum fluvii coëgerunt, quamplurimis eorum occisis. Planè si fluvium superassent, Metropolim ac reliqua recuperassent: sed utcumque contenti servatis capillis, victoriam non ultra promoverunt, in littore tantum Australi resistentes, ac sese undique munientes. Ita integro anno Tartarorum victricia arma repressa sunt. Ut autem Sinæ caput haberent, Lu Regulum ex Taiminga Familia in Imperatorem eligere volebant; qui id non admisit, sed solum Restauratoris Imperii nomen assumpsit. Interea Tartari novas ex Peking copias advocarunt, quibus aucti omnem adhibuêre conatum, ut fluvium Cienthang superarent: sed omnia frustra. Respirabant ergo lassæ Sinarum res: imo con-

Sinæ capillos suos defendunt.

congregatis viribus majores victorias promittebant: sed regnandi libido ac æmulatio omnem hanc spem præscidit. Nam ex Fokien provincia milites ac Præfecti è Chekiang aufugientes, secum ex Taiminga Familia Regulum Thangum abduxerant. Hunc ergo in Fokien provincia, quæ Chekiang confinis est, in Imperatorem elegerunt. Hic volebat, ut Lu Regulus Imperio cederet, eo prætextu, quod paucas obtinuisset urbes, & sanguinis propinquitate remotior esset ab Imperatoribus quam ipse. Contra vero, Lu Regulus se primum proclamatum à subditis prætendebat, & victoriæ fructum ostendebat. Ita Tartari, inter duos litigantes tertii, gavisi sunt, vel (ut Sinæ dicunt) volucre ac concha pugnantibus, piscator qui utramque cepit, lucrum habuit. Numquam hi duo Reguli arma conjungere, aut alter alteri cedere voluerunt, ut communibus armis Tartaros reprimerent. Cum itaque Lu Regulus solas octo urbes regeret, stipendia tot militibus necessaria habere non poterat: unde soli defensioni intentus, numquam est ausus fluvium trajicere. Tartari interea, quo pacto fluvium transmitterent, inquirebant: navibus non audebant; quia Lu Regulus quamplurimas, etiam ex mari advectas, cum tormentis majoribus in promp-

Duo simul Reges rem Sinicam perdunt discordia.

promptu habebat: sed anni istius felicitas iis viam aperuit. Forte æstas solito siccior fuit, & fluvius in Australi parte, prope civitatem Tunglieu, ubi per montes fluit, nec maris æstu augetur, multum profunditatis amiserat: hic Tartari equites transitum repererunt. Nondum viginti fluvium superaverant, nullo obstante (nam ab hac parte, ob montium asperitates, nulli Sinarum milites stabant) quando à rusticis fugientibus admoniti milites Sinæ, omnes aufugerunt. Ipse Lu Regulus Xaoking urbem deseruit; ac terræ non fidens, naves conscendit, Insulamque Cheuxan, è Regione Nimpo urbis petiit; ubi hactenus tutus mansit, ac regnat. Quæ Insula, cum vix habitaretur nisi à rusticis & piscatoribus, modo in potentissimum evasit Regnum, quamplurimis Sinis ad Lu Regulum confugientibus, quasi ad suorum capillorum asylum. Hic jam Septuaginta duæ numerantur civitates: classes multas habet, quibus hactenus omnem Tartarorum vim elusit, & benè agendi ex ipso Sinarum continenti aliquam expectat occasionem. Ita Tartari facile Chekiang provinciæ reliquas omnes urbes ac civitates in suam redegêre potestatem. Una Kinhoa urbs, in qua summus præfectus mihi amicissimus domum ac sedem habuit, ejusque urbis erat civis, vim Tartarorum

Tartari fluvium superant, & Xaoking recuperant.

Insula Cheuxan in Regnum evadit.

rum aliquot mensibus sustinuit, ipso Præfecto Duce. Unde Tartari, ne una urbs aliarum victoriam retardaret, in tres partes copias diviserunt; una pars per Khiucheu urbem ac montes, alia per Vencheu ac littora maris, Fokien provinciam petebat; reliqua, Kinhoa pertinaciter obsidebat.

Kinhoa urbs capitur ac vastatur.

Quo tempore ego ab Imperatore Lunguvo missus, Venxui civitatem, urbi Vencheu subjectam, ingressus sum. Adfuêre quam mox Tartari, ac urbem quidem Vencheu primo facile impetu occuparunt, neque multo difficilius illi subditas civitates. Ego domum quamdam ampliorem Venxui civitatis, quæ tota tumultu ac plurium tum pavore, tum fuga fervebat, incolebam. Ut Tartaros adventare inaudii, supra majorem domus portam longæ latæque rubræ papyro hæc inscripta verba exposui: *Hic habitat ex magno Occidente divinæ legis Doctor.* Similes inscriptiones Præfecti, dum iter faciunt, domibus, ad quas divertere consueverunt, affigere sunt soliti; ut qui qualesque sint omnibus innotescat. Deinde ad domus atrium in aula majori Europæos libros, interque eos majora quædam ac splendide compacta volumina exposui, instrumenta quoque Mathematica quædam, tubos opticos, specula caustica, aliaque similia adjeci:

de-

demum Dei Servatoris imaginem in altari ad hoc erecto felici plane eventu collocavi. Tantum enim abest, ut illam à militibus Tartaris passus sim injuriam aut molestiam, ut potius ipsemet Tartarorũ Regulus invitatum me liberalissimè exceperit, rogaveritque, num capillitium ac vestes Sinicas æquo ac lubenti animo essem mutaturus. Annuentem me, cotam se tonderi jussit; cumque significarem ego, rasum hujusmodi caput Sinicis vestibus haud admodum congruere, suas ipsemet extraxit ocreas, meque induere voluit, pileolum quoque suum Tartaricum capiti meo imposuit, epulo excepit, datisque patentibus litteris ad antiquam meam stationem, templumque nostrum ac domum nobilissimæ urbis Hangcheu abire permisit. Plurimas ad Kinhoa acceperunt à fortissimo præfecto clades Tartari, quia majoribus tormentis assiduè in illos sæviebat: unde eos castra longius figere coëgit. Demum & illi ex Metropoli majora tormenta adduxêre, quibus mœnia disjicientes, urbem tandem occuparunt, totamque ferro ac igne misere vastarunt. Ipse Præfectus, ne in Tartarorum manus perveniret, cum tota familia seipsum combussit, dolio tormentarii pulveris admovens ignem intra palatium quo habitabat.

Fokien provincia à tribus provinciis,

Quang-

Quangtung nimirum, Kiangsi, ac Che-kiang, continuis separatur montibus; per quos ut ingrediaris, trium dierum iter est asperrimum; altissimi undique colles, ac profundissimæ valles, horridique colles, famosis græcorum Thermopylis sive Tauri jugis aut difficiliores, aut æquales fortasse. Erat facilis defensio, si vel pauci rustici asperiora occupassent loca, aut vias rescissionibus aliquibus impedivissent: sed Tartarorum metus adeo Sinarum animos occupaverat, ut vel equorum aspectum non ferrent. Nudos ergo à præsidio montes fugientes relinquunt Sinæ, quos vel ita vacuos ac non custoditos summa superarunt difficultate Tartari, multis curribus ac impedimentis relictis, & pluribus equis præcipitio amissis. Demum facilius totam Provinciam Fokien occuparunt, quam alii potuissent prohibere: vix enim tantum temporis in ea occupanda insumpserunt, quantum necessarium est ad eam facile perambulandam. Ipse Imperator, cui nomen Lunguus (quod Draconem Belligerum sonat) qui se quam Draconi similem magis præstitit, aufugiens cum valida militum manu, si numerum spectes. Sed nec sic Tartaros effugit: nam pernicibus equis eum insecuti, sagittis

Tartari Fokien provinciã occupant facillime.

hos

hos fugientes velut ovium greges mactarunt; ipseque Imperator derelictus à suis, inter occisos creditur mansisse: numquam enim amplius de eo quidquam auditum est.

Lungus Imperator occiditur.

Quia ergo tota Provincia ultro sese dedidit, & facilius quam ulla alia occupata fuit, nullibi vim repellentibus Sinis, parum passa est à Tartaris; quinimo pluribus ex ea militibus assumptis, & aucto exercitu, eodem deinceps victoriæ cursu in Quangtung irruperunt. Illud rarum, pari felicitate ac velocitate usum fuisse alterum Tartarorum Ducem, cui ut mediterranea subigeret, mandatum erat. Nam eodem tempore, per Huquang & Kiangsi victor transiens, in Quangtung pervenerat; & primam illam urbem Nanhiung, vim experiri volentem, igne ferroque delevit. Ita à duplici exercitu facile subacta est Provincia Quangtung. Inde vero unus exercitus ad Peking, dives spoliis; ac victoriis nobilis, revocatus est; relicto tamen in singulis urbibus præsidio, & designatis Imperatoris Tartari nomine Magistratibus, tam Togatis, quam Militaribus.

Quangtung Provincia invaditur.

Prudentiores, hujus facilitatis causam in occupanda Fokien provincia aliunde conjiciunt; quibus & ego subscribo. Erat tum temporis in ea famosissimus pyrata Chinchilungus nomine. Hic ex

Famosus pyrata apud Sinas.

Fo-

Fokien oriundus, ac vili loco natus, Lusitanis primum Macai, mox Hollandis in Formosa (ita Insulam vocant) ut famulus servivit (Iquon exteri omnes vocabant) omnibus notissimus, Hispanis, ac Hollandis. Non ita multo post pyrata evasit: ubi vero ex parvis initiis ingentes congregavit classes, ingenio ac manu promptus, ad tantas demum divitias ac vires pervenit, ut Sinicum Imperatorem vel æquaret, vel superaret: nam totius Indiæ mercimonia solus obtinebat, cum Lusitanis Macai, cum Hispanis in Philippinis, cum Hollandis in Formosa ac nova Batavia, cum Japonibus, nec non reliquis Regnis, ac Insulis hujus Oceani Indici ditissima habebat commercia. Sinicas merces solus per suos educebat; Indicas autem & Europæas, ac argentum reducere solitus. Cum enim ab Imperatore Sinico criminum veniam extorsisset potius quam obtinuisset, ita viribus auctus est, ut jam classes ter mille navium instrueret. His non contentus occultè Imperio inhiabat: verum quia probè noverat, nihil se efficere posse, dum Imperialis Taiminga Familia superesset (nunquam enim populus aut præfecti illum admisissent, quinimo ut perduelli restitissent potius) hac Tartarorum occasione sperabat illam extinguendam: tum contra Tartaros,

ros, tamquam Sinarum hostes arma pia pro Sina, ac ab omnibus passim arripienda sumere cogitabat. Nec dubium quin eo prætextu, tanquam Servator ab omnibus adjutus ac susceptus fuisset. Itaque cum Tartaris secreta habebat consilia, illis favens, ut sibi prodesset. Hoc autem tempore, quando in Fokien irrumpebant, totius belli Dux à Lunguvo declaratus fuerat; omnes exercituum Duces, illius erant vel fratres, vel affines; milites omnes illius obsequio addicti. Ab hoc ergo admissi sunt Tartari: unde non mirum, si provinciam Fokien ingressi, illum Regis titulo donarint, Pignan Regem constituentes (quod Pacificans Austrum sonat) ac multis aliis honoribus ornantes, ut facilius deciperent: fortassis enim illius mens eos non latuit, vel ex magna qua pollebat potentia suspicabâtur quod erat; illum videlicet aspirare ad summa: vim tamen contra illum adhibere ausi non sunt; quinimo toto tempore, quo in Fokien Tartarorum Regulus militum Dux mansit, honorifice eum habuit, munera sæpè transmittens, ac splendidis excipiens conviviis, eidem insuper Fokien & Quangtung provincias regendas promittens. Jam ergo se Australium provinciarum regimen solidum ac stabile obtenturum cogitabat: sed longè aliud accidit. Cum enim Regulus Tartarus ad

Tartari mira arte pyratam decipiunt, et capiunt.

ad Peking redire vellet, Sinarumque Præfecti (ut mos est) omnes illum convenirent ad valedicendum, ac per aliquod itineris spatium comitarentur ac deducerent; hoc ultimum urbanitatis officium Iquon sive Chinchilungus, sui omnisque adeo periculi securus, etiam præstitit: ita cum paucis, classe in portu Focheu Metropolitanæ relicta, Regulum Tartarorum adiit, ac comitatus est: sed cum valediceret, & jam abeundi peteret facultatem, à Regulo invitatus est, ut secum ad Imperatorem in Peking iret, ubi majores honores splendidis verbis promittebantur. Multis hoc iter excusavit: sed ire tandem coactus fuit; & hac arte captus est, qui alias armis vix capi potuisset. Etiamnum in Peking arcta detinetur custodia: quia illius filius ac fratres, cum captum audirent, classes repetivêre, quibus mare Sinicum infestant hactenus. De quibus infra aliqua dicenda occurrent.

Vincuntur Tartari in Quangsi.

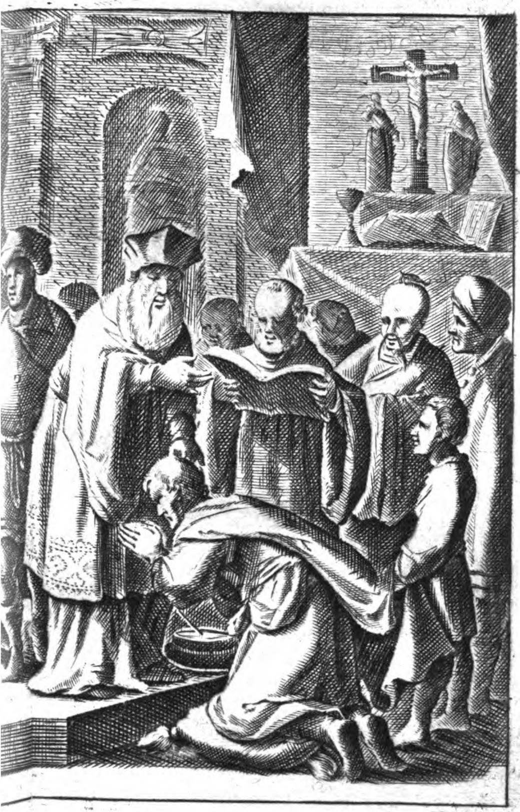
Alter interea exercitus, qui per mediterranea in Quangtung pervenerat, inde Quangsi provinciam invasit. Sed hîc arma, quorum vel nomen Sinis timendum fuit, egregiè retusa sunt; & unde minimè cogitabant Tartari, victoriæ obicem repererunt. Erat forte Quangsi provinciæ Prorex Khiu Thomas, Christianis sacris initiatus, & summam militum

hujus provinciæ præfecturam Ching Lucas obtinebat, cujus familia, jam à quinta progenie, non minus Imperatori Sinico strenue quam Christo militabat: Hi ergo quamplurimis militibus ac Ducibus congregatis, qui ex aliis provinciis in Quangsi confugerant, communibus armis Tartaros vinci posse ostenderunt. Nam postquam jam Tartari aliqua hujus provinciæ loca occupassent, illos magna strage affectos vicerunt: imo Quangtung vicinam provinciam ingressi, Occidentalem illius partem recuperarunt. Post hæc, ut caput haberent pro quo pugnarent, ac cujus auspiciis regerentur, reliquosque Sinas promptiores & alacriores ad communem patriæ defensionem allicerent, Regulum ex Taiminga Familia, Vanliei Nepotem, qui in Queilin, Quangsi Provinciæ Metropoli sedem habuit, in Imperatorem elegerunt, qui Junglieus dictus est. Hic in Quangtung Provinciæ nobilissima Chatking urbe Imperialem fixit sedem, & hactenus utcumque feliciter contra Tartaros pugnavit. Apud hunc maximus Eunuchus, P'ang Achilleus dictus, Christianus est sacris initiatus, à multo tempore ita Christo serviens, ut nomine ac re semper hactenus se verum Christi cultorem ostenderit; quod ut melius ageret, apud se Patres è nostra Societate habuit: inter quos

Junglicus fit Sinarum Imperator.

no. 9.

quos est R. P. Andreas Xavier (cujus agnomen proprium est Coffler) Austriacus, & R. P. Michaël Boym Polonus; quorũ opera frequentissimi hic ad Christi ovile accesserunt; inter quos, ipsa Imperatoris Mater, Uxor, ac Filius, totius Imperii heres; qui Constantinus dictus est, & cui à bonis omnibus adprecandum, ut (favente Deo) alter sit Sinarum Constantinus. Ipsemet Imperator à Fide Christiana non abhorret; sed hactenus Baptismum distulit: permisit tamen ut Regina patrem Michaëlem Boym è nostra Societate Legatum, ad præstandam Summo Pontifici obedientiam, ablegaret, ut Europa jampridem inaudiit. Deus Opt. Max. eam illi concedat felicitatem, quæ longe lateque in omnes redundat Sinas, ad majorem DEI gloriam.

Imperii heres Christianis sacris initiatus.

Non tantum in Quangsi, sed etiam in Fokien, visi sunt Sinæ animos resumere. Cum enim Tartarorum exercitus ex ea Provincia ad Peking revocatus esset, vix eo pervenerat, quando ex montibus Fokien provinciæ Vangus quidam idolorum sacrificulus (qui olim militum Dux fuerat) cum multis seditionem excitavit, ac nobilem urbem Kienning, aliasque civitates occupavit, occisis Tartarorum præsidiis. Alii quoque hujus exemplum secuti, ex montibus, ubi latitabant, eruperunt, & varia loca receperunt.

Latrones Fokien Provinciam turbant.

Quinetiam eodem tempore capti Iquon affines ac fratres maria infestabant: unde in terram egressi, partem provinciæ circa Sivencheu & Changcheu suis armis ac milite habuerunt infestam. Erat tum temporis in Chekiang provincia summus Tartarorum præfectus, duarum provinciarum Prorex; qui auditis his motibus, eadem nocte, maxima celeritate cum omnibus copiis in Fokien contendit. Timebat non immerito ne montium fauces, ac difficiliora itinera Sinæ occuparent: quod si fecissent, plane de illa actum fuisset provincia. Sed ubi ad montes pervenit Changus (nomen id Proregi fuit) & à præsidiis vacuos montes invenit, tum se victorem, ac rebelles per litos proclamavit. Ingressus est ergo, nemine reluctante; & Kienning urbem, in quam se receperat Vangus, obsedit. Tenuit aliquot menses hæc obsidio: nunquam tamen eam urbem vi intercipere potuit; quin potius plurimis suorum amissis, judicavit sibi temperandum esse ab assultibus, & urbem eminus obsidendam: obtinuit tamen per id tempus, ne reliqui Sinarum Duces cum Vango conjungerentur; unde vires sufficientes habere non potuit Vangus; quibus extra mœnia bellum committeret.

Changus Tartarorum Dux frustra urbem Kienning obsidet.

Capitur tandem, ac deletur.

Tartari vero qui erant in Peking, ubi hos audivere motus, novum exercitum sta-

statim submiserunt, ad hanc provinciam pacandam. Novorum ergo militum auxilio, post aliquot mensium spatium quo urbem obsederant, tandem magnis allatis tormentis (quæ bajuli per asperrimos montes raro portabant artificio, onera etiam maxima longis vectibus suspensa humeris ferre soliti) moenia disjecta sunt, & omnes intra urbem tum milites, tum cives, ipsique infantes ad internecionem occisi: trecenta hominum millia ibi cæsa fuisse, Patres nostri mihi scripsere. Deinde urbs tota flammis est tradita. Eo incendio nostrum hic etiam templum pulcherrimum conflagravit. Duo autem patres è nostra Societate ex ipsa urbe paulo ante mira Dei providentia emissi fuerant, R.P. Simon de Cunha Lusitanus, & R. P. Joannes Nicolaus Smogoleski Polonus, tamquam Loth ex Sodoma servati (quod nomen, ob nefandam libidinem, huic urbi maxime convenit.) Intercepta porro & deleta hac urbe, totam hanc provinciam facile iterum subegerunt Tartari: ex Sinis autem, alii montes repetivere, alii maria: atque ita denuo ad Peking novus hic exercitus revocatus est. Observandum enim hoc quoque in Tartarica militia rarum, quod victores exercitus revocent, ac novos submittant ex sua gente, quæ tota omnino belli studiis addicta est; qua in re duo

potiſſimum ſpectant: Primum quidem, ut ultro citroq; militibus per provincias aſſiduè tranſeuntibus, Sinas timore in officio contineant: Secundum, ut magis egentibus Tartaris militibus provideant: victores enim multis ſpoliis ditatos revocant, ut ſe recreent; quorum exemplo ad fortiter pugnandum magis egentes invitantur, ſimilem fortunam expectantes, opimamque prædam ſibi quoque minime defuturam rati.

Præſidia Tartarorum qualia.

Cæterum his peractis, res Tartarorum ad maximum pervenerunt diſcrimen, occaſione cujuſdam proditionis. Quamvis enim omnem moveant lapidem, ut nullus detur rebellioni locus; quamplurimas tamen experti ſunt. Cum enim vaſtum & ingens ſit hoc Sinarum Imperium; ut præſidia debito loco atque ordine collocentur; neceſſe eſt Sinas ipſos ad hæc etiam adhibere: ſoli enim Tartari non ſufficerent. Et quamvis hoc diligenter obſervent, ut numquam ex eadem provincia Duces vel milites in ea relinquant; quamplurimos tamen habuêre perduelles. Ita autē præſidia diſtribuunt, ut in qualibet Metropoli ſedē figat ſummus militum Dux, cui omnes reliqui pareant. Hic juſtum alit exercitum; ac ubi majores motus audit, opportunè ſubvenire debet. Quælibet deinde urbs ſuum habet Ducem cum ſufficiente militum

rum numero. In Metropoli maxima ex parte Tartari sunt milites; in aliis urbibus Sinæ fere omnes. Sed cum nullum adeo egregium consilium, aut regimen providum sit, quod proditio evertere non possit, nec sui Tartaris defuere proditores. Inter hos, primus à Tartaris defecit summus Dux Kinus, qui provinciam Kiangsi regebat. Erat ille ex Leaotung oriundus. Hujus autem regionis incolis, utpote Tartariæ vicinissimis, maximè fidunt Tartari. Accidit autem (nescio quo casu) ut illi cum totius provinciæ Visitatore, ob hujus avaritiam, suborirentur aliquę controversiæ & contentiones, quæ paulatim in secreta odia transierunt: & quamvis uterq; more Sinarum miro artificio odium dissimularet ac tegeret; demum tamen in apertam totius provincię perniciem erupit. Cum enim eamdē regerent provinciam, ille Militaris, hic Togatus præfectus, sæpè simul convenire debebant, imò & convivia simul celebrabāt. Forte protracto diutius convivio (ut moris ibi est) Comœdiam spectabant, in qua personæ Sinicis, non Tartaricis vestibus, tamquam pulchrioribus utebantur. Tum Kinus ad Visitatorem conversus, *An non hic habitus nostro*, inquit, *est gravior ac melior?* Fuere hæc verba ejusmodi, ut de iis Visitator per libellū Imperatorem admonendum judicaret, in quo

Dux Kinus à Tartaris defecit.

Inter duos Tartarorum præfectos odium Kiangsi Provinciam turbat.

æmulum Kinum accuſabat, quod edictum Tartarorum de mutandis veſtibus contemneret, magiſque propenſum erga Sinicas veſtes animum oſtenderet.

Habebat Kinus apud Viſitatorem muneribus largitionibuſque à ſe corruptum quemdam, qui alteri erat à ſecretis: is eum de ſingulis dictis vel ſcriptis admonebat. Ubi vero hunc libellum miſſum audiit, per ſuos ſtatim curſorem intercipit, ac libello lecto, quamprimum Viſitatoris palatium armatus invadit, ac ipſum trucidat. Deinde cum tota provincia applaudentibus Sinis, à Tartaris deficit, ac Junglieum Imperatorem agnoſcit. Una urbs Cancheu, quæ à fideliſſimo Tartaris Duce regebatur, non paruit Kino; imo, ut videbimus, ſola in cauſa fuit, cur Tartari denuo Kiangſi ac Quantung provincias recuperarent. Nam & in Quantung provincia ſummus militum Dux Lihuzus eodem tempore à Tartaris defecerat, ac eam provinciam Jungleo ſubjecerat; & in Huquang Auſtraliores partes Junglieum quoque admiſerant Imperatorem. Lihuzi autem mens ac conſilium erat, cum Kino vires conjungere, & unitis viribus Tartaros ejicere ex Imperio. Nec forte victoria conſilio defuiſſet; ſed præfectus urbis Cancheu (quæ quatuor provinciarum clavis eſt) dolo ac arte ſpem omnem

Multa loca à Tartaris deficiunt.

præ-

præcidit. Is ubi Lihuzum etiam à Tartaris defecisse, & cum exercitu advenire inaudiit, hanc ad eum epistolam dedit: *Hactenus Kino non parui, quod illius vires Tartaris pares non crederem: sed quandoquidem, fortissime Dux, etiam in Tartaros moves, quod amplius ab his sperem non habeo. Tuus sum, & tuarum partium sectator: ubi vel ipse, vel per tuos aderis, hanc urbem tibi tradam.* Interea ex vicina provincia Fokien, quanta potest à Præfectis Tartaricis auxilia poscit, quæ quam potest occulte in urbem intromittit. Adest ergo Lihuzus, & urbis portas apertas reperit: sed dum quasi de tota re securus cœpit ingredi, ab undique insurgentibus Tartaris invaditur, ac magna vi repellitur. Inopinatus iste casus perculit ejus milites; magnaque affecti sunt strage: ipse quoque extinctus dicitur; nam de eo nil amplius auditum est.

Canchen urbis Præfecti dolus.

Hæc res maxime Jungliei Imperatoris negotia ac spes turbavit. Sed Kinus interea non paucas de Tartaris victorias obtinet. Cùm enim summus Australium provinciarum præfectus, qui in Nanking urbe sedem habebat, quantas potuit copias repente collegisset, ut Kinum opprimeret; cæsus tamen ac fugatus est aliquoties. Et siquidem hic Kinus victoriarum cursum promovere potuis-

Kinus Tartaros vicit.

ſet, ad ipſam uſque Nanking urbem victor penetraſſet; ſed propter urbem Cancheu merito ſollicitus, regredi coactus eſt: quia à tergo hoſtem relinquere tutum illi non erat, cum nec annonam, nec reliqua neceſſaria à Junglieo habere poſſet, niſi per urbem Cancheu, prono flumine. Quare ubi de Lihuzi caſu inaudiit, cum omnibus ſuis còpiis ad Cancheu urbem ſe contulit, eamque obſedit. Verum dum hæc obſidio moras trahit, ex Regia Peking novus adfuit Tartarorum exercitus, cui mandatum erat, ut Kiangſi provinciam recuperaret. Unde Kinus, relicta obſidione, ad Borealia provinciæ confinia cuſtodienda ſe recepit, Tartaris ingreſſum prohibiturus. Et primo quidem ſatis feliciter ac fortiter pugnavit: ingentem enim habebat exercitum Tartaricis armis aſſuetum ac pugnis: ſed irruentium impetum ſuſtinere diutius non valens, coactus eſt tandem retrocedere, ac Metropolim Nanchang ingredi ad ſecuritatem: quam tamen urbem Tartari violento marte invadere non auſi, longa obſidione ad deditionem cogere ſtatuunt. Convocatis ergo undique ruſticis Sinis, & ad opus adactis, tantum effecit, ut latiſſimam foſſam per ingens ſpatium circa urbem ducerent quacumque per terram patebat iter; in fluminibus vero claſſes diſpoſuerunt, omnem ſic urbi

Kinus à Tartaris obſidetur.

urbi annonam intercluſuri. Eſt urbs Nanchang ampla, & incolis frequentiſſima, quam ingens tum temporis militum multitudo propugnabat: unde, licet quantam potuit Kinus annonam collegiſſet, poſt aliquot tamen obſidionis menſes ad ſummas anguſtias redactus eſt. Quamplurimi jam fame moriebantur, & tamen deditionem differebant, à Junglico auxilia ſperantes. Sed & Cancheu urbs, numquam à Quangtung militibus ſubigi potuit. In quo rerum articulo, ſumma victus inopia preſſus Kinus, ſic ſuos eſt allocutus: *Nulla nobis, commilitones, ſpes reſtat, niſi in manu & animis. Ubi nobis per Tartaros aperienda eſt via: fortiter agite, meum ſecuti exemplum.* His dictis, & rebus bene ordinatis, derepente erupit; ſummamque in foſſæ tranſitu difficultatem expertus, demum eam, nequicquam pugnantibus Tartaris, cum ſuis ſuperavit, ac pugnando fugæ locum invenit, quamplurimis occiſis Tartaris. Kinum vivum evaſiſſe, conſtans eſt fama, ac latitare in montibus, cum non contemnendis copiis, & novas bene agendi ibi expectare occaſiones. *Kinus ex urbe erumpit.*

Ubi ergo evaſit, Tartari urbem ingreſſi eam diripiunt; deinde cives omnes internecione delent. Eſt enim hoc Tartaris ſolemne, ut urbibus ſeſe tradentibus nil mali inferant; reſiſtentibus *Nanchang urbs vaſtatur.*

autem priusquam in eorum potestatem veniant, duriores sint; sed rebellantibus nullo modo parcant, si vi recipiantur. In hac etiam cæde duo ex nostris Patribus R. P. Tranquillus Grassetti Italus, & R. P. Josephus de Almeida Lusitanus, ac frater Coadjutor Emanuel Gomez Macaensis periere, non quidem intra urbem, sed in pago à prædantibus militibus occisi; antiquum quoque ac pulchrum templum nostrum conflagravit intra urbem. Post hæc, Tartari totam provinciam pronam ad deditionem nacti, ea omnino pacata, & relictis novis præsidiis, reversus est ad Peking victor exercitus. Interea Peking alii tres novi parabantur exercitus, ad Quangtung, ac reliquas provincias, Junglieo Sinarum Imperatori adhuc subjectas, denuo subigendas, ac melius conservandas. Cum enim tutor Imperatoris Tartari, ac reliqui Magnates, tot viderent motus & defectiones Australium provinciarum; ut sibi subditos in officio continerent, decreverunt eas concedere Tartaris Regulis, tributariis tamen, à quibus regerentur. Anno itaque, quo hæc agebantur, M. DC. XLIX. tres Reguli missi sunt cum tribus justis exercitibus, qui partim Tartaris, partim Sinis militibus constabant. Unus ex illis provinciæ Fokien Regulus, alius Quangtung, tertius Quangsi constitu-

Tres Reguli creantur, ac cum totidem exercitibus contra Junglieum mittuntur.

ftitutus est, ea conditione, ut primum unitis viribus ac armis Quangtung recuperarent, ac Junglieum profligarent. Sed de his infra: nunc ad præcipuas Borealium provinciarum à Tartaris defectiones veniamus.

Non minus ad Boream, quam ad Austrum libertatis amantes Sinæ se sic interim probarunt: ubi Duces quidem à Tartaris victi, sed non capti, secreta de ejiciendis Tartaris agitantes consilia, & hi provinciarum tutiora ac secretiora loca incolentes, quotquot poterant milites congregarunt. Tres ex illis in Xensi provinciæ densissimis montibus vagabantur: primus, Hous dicebatur. Hic jam viribus pollens, reliquos invitavit ut sibi auxilio essent, ac conjunctis viribus patriam liberarent. Unus illi consensit, alter non adfuit; duo tamen militum millia ad Houm in suppetias misit. Itaq; eum viginti quinque millibus progreditur Hous; non contemnendæ copiæ, si milites animo ac fortitudine fuissent pari. Præmisit diploma, quo Tartaros audacter provocabat, ac omnia illis extrema minitabatur; Sinis vero libertatem, incolumitatem, atque omnia bonorum genera promittebat. Neque paucas urbes ac civitates ad deditionem faciles invenit, Sinis ultro portas aperientibus, & excipientibus: Sigan Metropolitana

Hous in Tartaros insurgit.

litana urbs sola præsidium ad vim repellendam idoneum habebat. Tria erant ea in urbe Tartarorum millia, ac selectorum Sinarum duo millia, ex his qui sub Tartaro Imperatore merebant. Eorum Dux, ubi Hoi motus audivit, undique quas potuit collegit vires, ac reliqua ad ferendam obsidionem necessaria, donec nova Tartarorum auxilia advenirent. Ubi autem rescivit Sinas ultro urbes ac civitates tradere, ut hoc in Metropolitana ne fieret, cives omnes ipse trucidare crudelissime constituit: nec ullis umquam precibus ab immani hac sententia dimoveri potuit; donec tandem totius provinciæ Prorege rogante, ac suadente, promissa civium fideli opera, tyrannicum consilium mutavit. Interim edixit, ut omnes denuo capillos, & omnino more Tartarico raderent, indicta perduellionis pœna; ut eo discrimine cives à reliquis, si qui forte ingrederentur, dignosceret: hactenus enim Sinæ, capillorum suorum amantissimi, non totos crines abradebant, sed parvam dumtaxat eorum partem temporibus hærentem. Edixit præterea, ut ubicumque intra mœnia plures quam bini colloquerentur, id morte luerunt: vetuit, ne quis mœnia conscenderet; ne quis noctu per urbem obambularet, ignemve aut candelam noctu domi ac-

Crudele consilium Ducis Tartari.

cen-

cenderet: jussit, ut omnia armorum genera traderentur; qui secus facerent, omnes cum tota familia rei mortis essent.

Post hæc, ut hostium vires exploraret, aliquos equites emisit, qui partim cæsi, partim fugientes in urbem regressi sunt. Quinetiam ut fortitudinis Tartarus Dux ac securitatis ostentatione deterreret hostem, portas urbis apertas esse voluit; imo nec mobiles fossarum pontes attolli permisit. Adest tamen Hous, & ingentem hanc urbem circumquaque à longe obsidet, extra tormentorum curulium ictum. Trium leucarum est ambitus urbis: ut autem majores quam revera habebat Hous vires ostentaret, ignavum vulgus rusticorum suis adjunxit, cum quibus trecenta hominum millia effecit. Tantam ubi dux Tartarus vidit multitudinem, omnes esse milites credidit; unde de civibus omnibus delendis iterum cogitat: sed meditata tam immania spes prosperi successus discussit. Gavisus enim plurimum fuit, quando ex mœnibus prospectans, milites Sinas, quos habebat sub signis, magnis animis cum Hoji copiis dimicare vidit. Hoc enim viso clamabat, *Hoa Manxu*, quod bonos barbaros sonat: ita nimirũ à Tartaris Sinæ vocantur; ut fere subactæ gẽtes subigẽtibus ludibrio sunt. Cumulabat vero hoc scõma his verbis, *Manzuxa Man-*

Metropolitana Sigan obsidetur.

Manzu, hoc eſt, barbari barbaros necant: quos tamen, ubi à pugna redibant, non ſolum collaudabat, ſed argento etiam donabat, quod in mœnibus, ad præmia eorum qui promptiſſime dimicaſſent, exponi juſſerat. Itaque Hous, cum nullos intra urbem motus eſſe civium, prout ſperabat, intelligeret, conatus ſuos in irritum cecidiſſe videt. Sed & Tartarorum exercitus ſuppetias venit: de quo ubi per exploratores admonitus fuit Hous, aufugit illico; neque ſic tamen Tartarorum manus omnino evaſit. Tartarus enim Dux equites in fugientem ex urbe emiſit, qui ultimum ejus agmen occuparunt, & occiſione deleverunt, quamplurimis ablatis ſpoliis; quæ Dux ita diſtribuit, ut vulneratis plus daret, quam cæteris. Quid poſt hæc de Hoo actum, hactenus ignotum eſt, & nihil de eo auditum. Nihil ergo hi motus Borealium Sinarum contra Tartaros magis effecerunt, quam Auſtralium provinciarum turbæ; niſi vaſtitatem incolarum ac regionum, quas Tartari denuo occupantes, utrimque miſere vaſtarunt, ac ſpoliarunt.

Vrbs Sigam liberatur.

Tartarorum inſolentia res eorum ad magnum diſcrimen perducit.

Hoc periculo defuncti Tartari, in aliud maximum, ab eorum inſolentia ortum, incurrerunt. Anno enim M.DC. XLIX. Tartarus Imperator, jam adoleſcens, uxorem ducere cogitabat filiam

Regis

Regis Occidentalis Tartariæ, nimirum Tanyn Regni; ut vel sic hunc Regem, cujus vires formidabat, amicum conservaret. Ad eum ergo Legatum misit Patruum suum Regem Pavang. Huic per fortissimam urbem Taitung, quæ Xansi provinciæ Borealissima est, iter erat. Dicitur autem hæc urbs clavis Xansi provinciæ, estque magni momenti contra Occidentales Tartaros: multis enim munimentis præest, ac ingentem militum numerum alit, ad montium & itineris custodiam; ibi enim trans murum illum fama inclytum ingentes planities sese explicant, Tartarorum excursionibus aptissimæ. Sunt in hac urbe (ut vulgo creditur) totius Sinæ pulcherrimæ mulieres: harum aliquas Tartari, qui comitabantur Pavang, rapuerunt; ac inter cæteras, nobilem puellam, cum ad sponsi domum duceretur: inauditum hactenus Sinis crimen. Gubernabat pro Tartaris has terras Kiangus præfectus militum: apud hunc populi de Tartarorum insolentiis conquesti sunt. Ille rei indignitate motus, mittit statim qui Regulum Pavang admoneat, ac roget, ut sponsam restitui jubeat, ac suorum immoderationem compescat. Regulus hæc surda excepit aure; Quamobrem ipsemet Dux Kiangus Regulum adit: à quo non modo non admissus est ad col-

lo-

loquium, verum etiam injuria affectus ex palatio ejicitur. Ira itaque fremens, Tartarorum sanguine acceptam injuriam ulcisci statuit: suos milites convocat, ac repente Tartaros invadit ac trucidat. Ipse Regulus per murum dimissus vix vivus evasit, pernicis equi celeritate. Tum Kiangus vexillum erigit, quo se Han Regni, hoc est, Sinici Imperatoris subditum declarat, nullo tamen Imperatoris nomine sigillatim expresso; forte quia ob maximum itineris intervallum de Junglieo nihil audierat. Itaque Sinas omnes ad patriæ defensionem, ac Tartarorum expulsionem invitat. Nec pauci fuêre milites ac Duces, qui ad eum concurrêre. Quin & ab Occidentalibus Tartaris (contra quos ipse cum suo milite hactenus steterat) magnis promissis auxilia poscit, ac obtinet. Hæc res mirum quantum Regiam turbavit, ac Tartaros præfectos: nam Occidentales Tartaros Imperio inhiare, ac sibi invidere, non dubitabant: sciebant eorum vires, ac copias firmiores ac plures esse, quam Orientalium Tartarorum. Augebat metum quod nullos deinceps sibi equos fore animadverterent, quibus ut abundat Occidentalis Tartaria, ita Orientales non aliunde eos emere poterant. Quare quanta possunt velocitate, antequam Kiangus majores congregaret vires, justum exerci-

Kiangus in Tartaros insurgit.

Kiangus magnas congregat vires.

ci-

citum Tartarorum contra eum ex Regia Peking mittunt. Kiangus vero, qui non minus fortitudine quam arte promptus erat, & Tartarorum ingenia prope perſpecta habebat, à multo tempore cum illis degens, fugam primo cum ſuis ſimulat; ſed in ultimo agmine currus quamplurimos ire jubet, operoſe contectos, quaſi ditiſſima quæque continerent; qui tamen reipſa nō merces, verum tormenta majora ac minora quamplurima inverſo ore vehebant. Tartari veram eam fugam rati, incompoſito agmine ad prædam advolant: verum tormentis inopinato exploſis maxima eorum pars occumbit; quin & Kiangus acie obverſa, confuſos invadit, ac non parva edita ſtrage fugat. Paulo poſt quoque, non minus ſtratagemate quam fortitudine inſignem ſe Kiangus oſtendit: cum novo ac reparato Tartarorum exercitu aperto confligit marte, ac nobilem reportat victoriam, qua Regiam Peking confuſione ac metu implevit. Jam enim victor Kiangus ingentem ex concurrentibus undique Sinis contraxerat exercitum, ita ut centum quadraginta millia equitum, & quadringenta millia peditum numeraſſe dicatur. Ut enim victorem ſequuntur omnia, felici jam Duci militare univerſi contra patrię hoſtes contendebant. Unde Amavangus, Imperatoris tutor, nulli alteri

Kiangus ſtratagemate Tartaros vicit.

Tartaros iterum cædit.

alteri tanti momenti negotium committere volens, ipsemet in Kiangum movit, ultimum periculum de Tartarorum fortuna facturus. Tota igitur octo vexilla ad hoc bellum eduxit; hoc est, cunctas Tartarorum vires, quæ in Peking reperiebantur. Constat autem, sub octo vexillis omnes milites Tartaros ac Sinas, tum qui in Peking, tum qui per totam Sinam sunt sparsi, distributos esse. Primum, album est, quod Imperiale dicitur; secundum, rubrum; tertium, nigrum; quartum, croceum: his tribus ultimis Patrui Imperatoris præsunt; primum autem ipse Imperator regit. Ex his quatuor permixto colore alia quatuor conficiunt; unde quilibet miles sub quo vexillo sit, & ad quæ castra, vel ad quam urbis partem divertere debeat, cognoscit; ubi semper paratis equis ac armis ad bellum prompti habitant. Cum autem exercitus vel cohors aliqua emittenda est, intra semihoram expediri possunt omnia. Inflatur enim pro tuba marinum cornu, illis simile quæ nos Tritonibus appingimus: ex loco autem, ac modo soni, qui & quo numero milites ac Duces procedere debeant, intelligunt; unde sine mora parati adsunt, ac vexillum sequentes (quod à tergo ligatum eques portat) exeunt; licet sæpe præter Ducem ac Signiferum, nemo, quorsum & cujus rei causa

Amavangus ipse in Kiangum movet.

Tartarorum vexilla.

causa ducatur, intelligat. Quando pugnandum est, tum primum quo destinentur cognoscunt. Secretum hoc in Tartarica militia, Sinas omnes semper suspensos ac attonitos tenuit. Cum enim putarent Tartaros hanc aut illam regionem petere, sæpe aliam derepente petivere. Illud etiam in Tartarica militia rarum, quod nulla secum ducant impedimenta, nec de annona sint solliciti: cibus quem occupant, satiat: carne ut plurimum vescuntur, nec à semicocta vel semiassa abhorrent: ubi alia deest, occisos equos ac camelos vorant: per otium venantur, ac sæpe integros campos vel montes circumdant; deinde paulatim coëuntes feras in medio claudunt, ex quibus quot & quascumque volunt, interimunt: venaticos etiam ad hæc canes præstantissimos alunt, ac vultures. Cubile illis est solum, tapete, quo ephippium contegunt, substrato: à domiciliis incolendis abhorrent: tentoria pulcherrima habent, quæ tanta velocitate ac arte erigunt vel deponunt, ut festinantem exercitum non detineant. Si domos inhabitare necessitas cogat, parietes omnes perrumpunt, relictis columnis, ac tectis: eumdem locum cum equis pro cubili habent. Ita militiæ soli vivunt, seque indurant.

Secretum magnifaciunt in militia Tartari.

Tartari venatione delectantur.

Ex omnibus ergo vexillis, Amavangus

gus optimos quosque ac frequentissimos eduxit. Preterea à tribus Regulis, quos in Austrum ablegabat, partem militum sibi adjunxit; mandans ut per provincias, per quas transibant, ex præsidiariis certum acciperent numerum, quo defectum supplerent. Sed ingentem licet exercitum duceret Amavangus, numquam tamen pugnare cum Kiango voluit; ne nondum bene fundati Tartarorum Imperii fortunam everteret, aut unius pugnæ periculo exponeret. Itaque licet Kiangus sæpius pugnam parato exercitu obtulisset, semper Amavangus detrectavit, donec quid Occidentales Tartari responderent cognosceret; ad quorum Regem Legatum cum magnis misit muneribus, filiam ejus pro Sinici Imperii domino in uxorem petens, ac affinitatem rogans; insuper, ut Kiango auxilia non submitteret. Obtinuêre ditissima auri, sericorum, argenti ac mulierum munera, quod volebat. Unde Kiangus à Tartaris desertus, ut rebus suis melius provideret, ad Taitung urbem regressus est; cujus rei cito illum, sed frustra pœnituit. Amavangus enim, convocatis innumeris undique rusticis, ingenti fossa (quæ decem leucas ambitu continebat) incredibili trium dierum velocitate, & erectis undique castellis, subitaneo opere urbem clausit. Tum enimvero Kiangus errorem suum agno-

Amavangus cum Kiango pugnare non audet.

Kiangi error.

agnovit, ac sibi suisque fame pereundum non dubitavit, quod ad fossam ducendem spatium concessisset. Itaque ira fremens, ut erat egregius miles, ad suos conversus, *Mari*, inquit, *volo, non fame, sed ferro, si moriendum est.* His dictis cum toto exercitu ad fossam tendit. Pugnatum hic magna utrimque contentione; ab istis, ut fossam transirent; ab illis, ut defenderent: varia fuit fortuna, ac incerta victoria, donec Kiangus fortiter pugnando sagitta transfixus corruit, & cum eo spes tota Sinarum. Milites, eo mortuo, depositis armis partim aufugerunt, partim se Tartaris tradiderunt; à quibus libenter ac humaniter excipiebantur, satis utique gaudentibus, quod tantum amittendi Imperii periculum evasissent, ac tantum hostem debellassent. Post hæc Taitung urbem spoliarunt, & præcipuè Pucheu civitatem, quam etiam igne cremarunt; ita templum ibi nostrum periit, ubi paucos ante annos, Licungzi latronis tempore, & Patrem Michaëlem Valta Austriacum amiseramus. Reliqua ultrò se submiserunt. Inde vero Tartari victores, ac spoliis onusti, Peking redierunt, ubi tum temporis eram, & ditissimos plerosque redeuntes vidi. Amavangus autem deinceps, Occidentalem Tartariam ingressus est, ubi Xunchii Imperatoris matrimoniũ stabi-

Kiangus occiditur.

Xunchius Imperator uxorem ducit.

stabilivit, & quamplurimos equos à Regni Tanyu Tartaris accepit.

Interea tres Reguli, de quibus supra, Austrum petebant, ut inquietas illas provincias in officio continerent. Per Xantung iter habebant prono flumine Guei navigantes: cumque transirent per eam regionem, quam Imperator, occisis ob perduellionem Sinis, inhabitandam & colendam Tartaris distribuerat, horum quamplurimi, cum magis bello ac armis gauderent quam aratro aut ligonibus, agriculturæ ignari, ut Regulos comitari possent rogarunt. Duo ex Regulis hos admittere noluerunt inconsulto Imperatore; tertius, Kengus dictus, admisit: itaque læti rustica instrumenta in bellica permutarunt. Imperator, ubi hæc rescivit, Kengo mandat, ut eos remittat: at ille varia prætendens, obedire detrectat. Quare Australium provinciarum summo Gubernatori, qui Nanking residebat, Imperator rursum mandat, ut Kengum vel vivum capiat, vel occidat. Facit ille Imperatoris mandatum secretissimè. Regulos Nanking advenientes alacriter excipit, paratis conviviis, ac comœdiis exhibitis, quasi nullum ab Imperatore mandatum haberet. Cumque adesset dies, quo iter suum Reguli per magnum Kiang fluvium continuare volebant, prædictus Gubernator eos iterum

rum convenit, ac in ipso flumine convivio excipit, quasi valedicturus: (habet autem Sina ad hunc usum pulcherrimas ac ingentes naves, quæ quædam palatia inaurata crederes.) Regulos igitur in hujusmodi navi convivantes hilariter detinet, donec milites omnes longius præcessissent: tum vero Imperatoris mandatum Kengo exponit. Ille promptam obedientiam simulans, se in ejus potestate futurum, & Nanking reversurum promittit, si prius concederet, ut ad navim, quæ ipsum expectabat, se conferret, & de rebus suis disponeret. Concessum est; & navem ingressus, laqueo se suspendit; ac mortem, quam effugere non potuisset, sibi ipsi intulit. Summus autem Gubernator, Imperatoris nomine, ejus filio eandem quam pater habuerat Præfecturam concessit; atque ita tres Reguli, superata Nanking ac Kiangsi Provincia, ingressi sunt tandem Provinciam Quangtung, Junglieo Imperatori bellum illaturi. Et primum quidem nullo negotio plurimas urbes ac civitates ad voluntariam deditionem pronas habuerunt, trium videlicet exercituum potentiam formidantes; sed Quangcheu Metropolis vim experiri voluit.

Kengus Regulus seipsum suspendit.

Est Quangcheu urbs ditissima, ac amplissima, undique magnis ac latissimis aquis cincta. Unica Borealis porta in con-

Quăgcheu urbs obsidetur.

continenti est; alibi tantum naviculis in urbem patet iter. Aderat ibi cum ingenti classe capti Iquon filius: numerosæ præterea militum copiæ illam defendebant, inter quas & Macaënses fugitivi non pauci, qui ob optima stipendia Junglieo militabant. Unde non mirum si integro ferè anno obsidionem tulit: fame enim domari non poterat; quia mari facile omnia ac libere advehebantur; Tartaris interim classe carentibus, & navigationis ignaris. Quibus addendum insuper, Tartaros plurimos in ea obsidione occisos, & ter impressionem facientes, fortiter rejectos fuisse. Attamen XXIV. Novembris M. DC. L. postquam magnis tormentis mœnia Tartari dejecissent, eam ceperunt; prodente etiam, ut fertur, Præfecto quodam Sinico; cui eamdem Tartari Præfecturam, quam habebat, reliquêre; unde proditionis suspicio. Altera vero die urbem spoliare cœperunt, & ad quintam usque Decembris deprædatio tenuit, in qua infantes, mulieres, ac obvii omnes necabantur crudelissime; unaque audiebatur vox, *Occide, Occide hos rebelles barbaros.* Artificibus tantum aliquibus vita permissa est, ad conservandas artes, & iis quos ad spolia portanda milites Tartari robustiores videbant. Sexta demum die Decembris Regulus diploma publicavit, quo sæviri ultra

Quangcheu tandem capitur, ac vastatur.

ultra vetuit, postquam supra centum millia hominum occisa sunt, præter eos qui obsidionis tempore vario mortis genere præerepti fuerant. Post hæc, circumvicinæ civitates omnes Legatos suos miserunt, per quos Tartaris se ultro dedebant, misericordiam implorantes, quam magnis missis muneribus obtinuerunt. Deinde Regulus in Chaoking copias duxit, ubi Jungliei erat Regia; ex qua cum tota Familia impar viribus Rex aufugit, & urbem Tartaris cedere est coactus. Quonam autem Rex iste cum suis devenerit, hactenus ignotum est mihi, (Quangsi Provinciam ingressum non dubito.) Hoc enim tempore ex Provincia Fokien Sinica navi vectus, Philippinas petii, in Europam ab iis missus, à quorum nutu discedere mihi nefas. *Jungliens fugit.*

In Metropolitana Quangcheu, templum magnificum habebamus, ubi Pater Alvarus Semedo, Christianam rem procurabat, qui etiam à Tartaris captus ligatusque fuit, sæpe mortem minitantibus, nisi argentum, quod bonus Pater non habebat, proferret: demum postquam multa passus esset, ob venerandam canitiem, & libertatem & vitam mirabiliter obtinuit, à Regulo agnitus ac dimissus: quinimo ab eodem Breviarium Romanum, Sacra Biblia, ac bonam

Tartari Templum offerunt Patribus.

argenti summam eleëmosynæ nomine accepit, & domum insuper, ex qua templum construeret. Quod mirum videri non debet; namque hic Regulus & Patres in reliqua Sina noverat, & Religionem Christianam perspectam habebat, quando sub Sun Ignatio militabat, sub quo ad Tartaros confugerat. Nec solus hic Tartarus rebus nostris favet; cæteri fere omnes Europæos Patres amant, æstimant ac venerantur. Et non pauci ex illis jam fidem admiserunt nostram; majoresque multo fructus speramus, si à sociis adjuti, ipsam ingrediamur Tartariam, ut meditamur; ubi nostros Deo Optimo Maximo egregiam operam navaturos confidimus. Et fortasse benignus Deus Sinam Tartaris aperuit, ut religioni Christianæ in ultimam Tartariam pandat iter, hactenus ignotam nobis ac inaccessam.

Tartari fidem amplectuntur.

Corea à Tartaris deficit.

Eodem tempore quo hæc agebantur, contra Coreanos etiam motum est bellum. Erant illi ab aliquot annis Tartaris tributarii, ea conditione, ut vestes ac capillos non mutarent: sed Tartari, tot victoriis inflati, jam cogebant ut Tartarico more incederent: quare totum illud Regnum à Tartaris defecit. Sed quid deinceps actum, nondum ad meperlatum est.

Amavangus moritur

Cæterum inter tantas Tartarorum victorias,

ctorias, initio anni M. DC. LI. mors Amavangi luctuosa incidit. Vir fuit, cui Tartari occupatum Imperium debent, prudentia, justitia, bellica arte & comitate insignis; ob quas virtutes non modo Tartaris, sed ipsis Sinis amori simul ac terrori fuit. Hujus mors Regiam turbavit. Alter enim Rex Tartarus, hujus frater, nomine Quintus, Xunchii junioris Imperatoris tutelam per vim arripere volebat, Tartaris ac Sinis invitis, qui Xunchium jam annorum sexdecim, posse ac debere regimen suscipere contendebant. Quintus autem Rex contra, Xunchii ætatem tantis rebus adhuc imparem prætendebat, ac sibi debitam tutelam. Quare Præfecti omnes, eo tempore in Regia versantes, palatium ingressi, Præfecturæ insignia deposuerunt; negantes illa ab alio quam Xunchio se recepturos. Hac visa constantia, Quintus ipse Rex, ne magis exacerbaret animos, & majores turbas excitaret, tandem quievit.

De quo fol. 52.

Cæterum, Amavangi mortem, Tartarorum res turbaturam, ac ad magna discrimina perducturam, non dubito. Ægrè enim juvenis Imperator illi similem fortitudine ac gubernandi peritia inveniet, quem Reges ac Præfecti omnes venerentur simul, ac timeant; sed tempus futura evolvet. Nunc ad Changhienchungum secundum latronem veniamus;

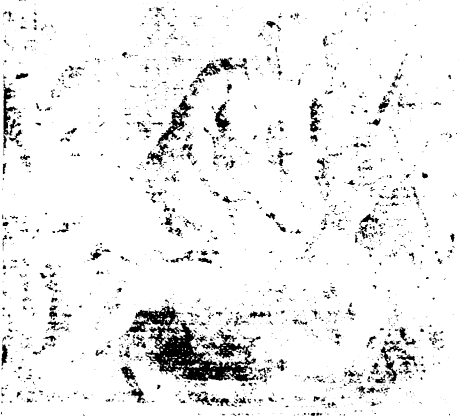
Vide supra pag. 34.

mus; de quo me acturum promisi: ut quo pacto Tartari non modo Orientaliora, ac Mediterranea, sed etiam Occidentalissima Sinæ occuparint, edisseram.

Canghienchungus immanis tyrannus.

Pudet equidem ac tædet de hujus latronis rebus agere; tum quia ejus facinora vix fidem invenient, tum quia sunt ejusmodi, ut de iis ne cogitare quidem deceat sine horrore. De eo longam habeo narrationem, à duobus nostris Patribus scriptam, qui in Suchuen Provincia, ubi latro erat, rem divinam procurabant, nempe R. P. Ludovico Bullio Siculo & R. P. Gabriële de Magellanes Lusitano: quorum integritati quia debetur fides, ideo adducar ut credam, mortalem hominem ad tantam nequitiam ac sævitiam pervenire potuisse. Ex ea igitur narratione hæc breviter desumpsi, quæ nihil ferè aliud continent, quam diræ crudelitatis exempla, & adeo exquisitæ, ut vix dubitari possit, quin Lector, quantumvis humanus, ejus auctorem, non hominem, sed feram, aut carne humana indutum dæmonem appellare debeat; & si quod est aliud dirius nomen illi imponere.

In varias Provincias penetravit hic latro, quas omnes rapinis, cædibus, incendiis, omnibusque miseriis impletas fœdavit. Erat illi animus omnes vastare, ne

No. 10.

ne hostes haberet, vel in vivis relinqueret qui à se deficere possent; solis suis contentus militibus: sed nec horum quamplurimis pepercit. Verum provincia Suchuen, ingens ac populosissima, in qua per vim Regium assumpsit nomen, crudelitatis summæ theatrum fuit. Postquam enim Huquang ac Honan, & partem Nanking ac Kiangsi vexasset, pervenit ad eam anno M. DC. XLIV. & in ejus Metropoli Chingtu, vi capta, primo furoris æstu Regulum ex Taiminga Familia, qui in hac urbe sedem fixerat, occidit; uti jam septem alios ex majoribus crudelissime mactaverat. Hæc fuere præludia tragicorum actuum, quorum scenas breviter exhibebo, ut videant Europæi quam horrenda sit effrænis & armata ferocitas in mediis infidelitatis tenebris furibunda. *Varios Regulos occidit.*

Habebat latro crudelitatis impetus repentinos, ac principia ex dirissima orta indole. Nam vel leviter ab aliquo offensus, vel sola offensionis suspicione tactus, repente mactari jubebat. Nihil ei in ore nisi vocabula mortis. Sæpe unius ob crimen totam familiam necabat, nec infantibus nec prægnantibus parcens: quinimo sæpe totam plateam delebat, ubi ille, à quo offensus fuerat, habitabat, sontem cum insontibus involvens. Aliquando cursorem in Xensi vicinam

Ob unum sontem insontes plurimos necabat.

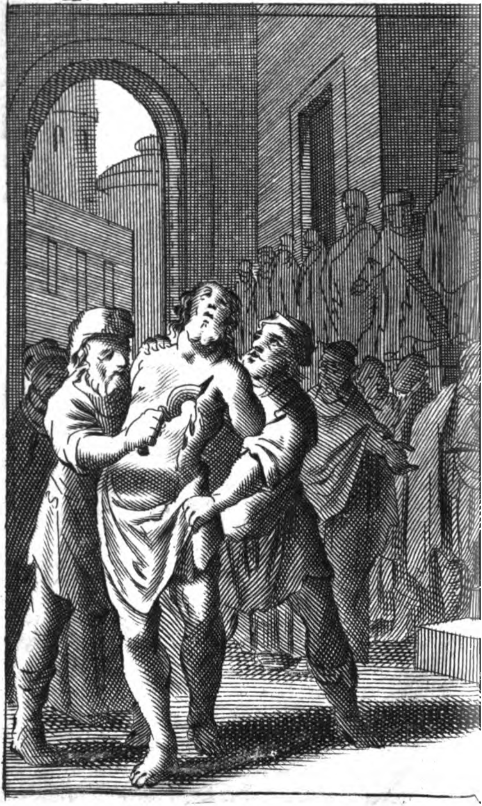
Provinciam misit: ille regredi ad tyrannum noluit, lætatus plurimum quod ejus manus evasisset: ob id totam regionem urbis, in qua habitabat, delevit; & magnam quoque feritati vim intulit, quod cives omnes non eadem pœna affecerit. Ubi carnifex, quem forte ob crudelitatem præ reliquis amabat, morbo extinctus fuit, tum de Medico à quo medicinam sumserat inquirit: quo interemto non contentus, centum ejus artis homines carnificis manibus immolavit.

Erat quidem in speciem comis ac suavis erga milites; cum illis ludebat, epulabatur, ac tamquam gregarius colloquebatur, sæpe ob bene exhibita militaria exercitia, ipse suis manibus eos sericis ac argento donabat. Non erat hoc illi inutile, nec probrosum: verum & facili de causa crudelissimè coram se aliquos ex illis trucidari jubebat; præcipuè milites ex Suchuen Provincia; cujus populum miro persequebatur odio, quod suspicaretur eum Regia ejus potestate non gaudere. Et vix quidquam agebat in publico, quin id ex comœdia in tristissimam catastrophen ac tragœdiam desineret: si enim vel malè vestitum, vel parum generose ambulantem militem fortè videret, morte quamprimum afficiebat. Aliquando militi sericum dono dedit, qui

Odium tyranni in Suchuen populos.

de

n°. 11.

de ejus vilitate apud commilitones conquestus est. Id fortè audivit explorator, (quorum quamplurimos meticulosus tyrannus ubique habebat, qui facta & dicta omnium referebant) à quo admonitus, ipse totam illam legionem; sub cujus vexillo querulus ille miles arma gerebat, coram se trucidari crudelissime jussit. Erat ea legio, ut ferunt, duorum millium.

Legionem militum delet ob unius crimen.

Habebat in Regia urbe Præfectos Togatos sexcentos, publicis officiis præpositos: ex his post trium annorum spatium vix viginti superfuerunt, omnes levissimis de causis vario mortis genere affecit. Summo militaris Tribunalis Præfecto, quem Pingpu Sinæ dicunt, vivo pellem detrahi jussit, quod absque peculiari mandato Philosopho Sinico ad domum suam è Metropoli exeundi potestatem concessisset.

Præfectos varios necat.

Eunuchorum quinque millia, quos ex Taimingæ Familiæ Regulis à se occisis ad proprium admiserat obsequium, trucidari immaniter jussit; quod eorum uni semel accidit, ut non Regis titulo, sed antiquo latronis Changhienchung nomine eum compellaret; perinde quasi jam latro non esset.

& Eunuchos.

Nec idolorum pepercit sacrificulis. Hi, antequam latro Suchuen occupasset, ingentem tumultum, fictis armati crimini-

minibus, in Patres, qui incolis Christum annuntiabant, moverunt; quæ demum in majorem Dei gloriam redundavit; ita ut Patribus libere divinam rem agere permissum sit. Postquam autem latro Su-chuen occupavit, sacrificulus magni nominis, qui turbarum caput ac auctor fuerat, ob quædam verba quæ de tyranno protulit, captus est, ac in Patrum conspectu, qui forte tyranno adstabant, capite truncatus. Didicerant Patres à Christo inimicis benefacere, sed pro illo intercedere non potuerunt; quod latronis insanam iram noverant, quæ intercedentes eadem pœna, cum eo, pro quo intercedebant, affecisset. Amabat quidem dirissimus latro Patres, tamquam doctos ac hospites, ac sæpè cum illis colloquebatur, in palatium sæpè invitabat; Patres tamen toties ad mortem se vocatos credebant, quam ob præcipitem tyranni iram merito formidabant. Ter morti destinati, ex quarto demum periculo divina quadam manu, ut suo loco videbimus, erepti sunt. Non quievit autem tyrannus unius sacrificuli morte: undique ad viginti millia conquisitos vario mortis genere ad orcum, cui servierant, misit. Laudabat se ipse coram Patribus, tamquam rem bellam egisset. *Hi* (dicebat) *vobis vitam eripere volebant: sed Tien-chu* (ita Deum nominant, quod Cæli Do-

Tyrannus Patres modo amat, modo necare vult.

Ob unius sacrificuli crimen 20. millia occidit.

Dominum significat) *me misit, ut pro vobis de his hostibus meritas reposcerem pœnas.* Sæpè etiam cum Patribus de Christiana Religione loquebatur, & tam appositè, ut Christianus videri potuerit. Laudabat ac extollebat Christianam doctrinam, de qua tum à Patribus ore tenus multa audierat, tum ex libris, Sinico idiomate à nostris impressis, legerat. Promittebat, ubi Imperium occupasset, extructurum se Deo templum, sua dignum munificentia: eratque in operibus externis verè splendidus ac magnificus: nihil enim nisi omnino egregium extruxit; sed omnia operariorum sanguine fœdabat, quos ubi vel levissimum errorem commisisse deprehendebat, ipso in opere crudeliter necari jubebat.

Ad Boream Suchuen Provinciæ, ubi cum Xensi concurrit, jacet urbs fortissima Hanchung, quæ ad Xensi pertinet: utriusque Provinciæ clavis dicitur; ob loci præstantiam ac fortitudinem: hanc tyrannus occupare contendit, ut facilius ad reliquas penetraret. Ingentem ergo exercitum anno M. DC. XLV. præmisit; in quo, præter reliquos, milites erant ad centum & octoginta millia ex Suchuen oriundi. Cum diu urbem frustra obsidione cinxissent, obsessis fortiter ac strenuè resistentibus, quadraginta millia

Hanchung urbem occupare tentat.

ex Suchuen ad urbis Præfectos defecerunt: ita tantus exercitus demum ad tyrannum re infecta redire coactus est. Sed tyrannus ira fremens, cæteros in fide perstantes ex Suchuen milites (centum erant & quadraginta millia) tamquam rebelles, horribili ferocitate à reliquo exercitu occidi jussit. Quatuor integros dies tenuit hæc carnificina: quampluri- mis vivis adhuc spirantibus pellis detracta, & relicto annexo capite stramine repleta, atque ita ad civitates vel urbes, ex quibus oriundi erant, transmissa, ut civibus terrorem incuteret: atque hinc in totam Provinciam, tanquam à se Rege alienam, illud odium concepit, quod vix eadem omnino deleta extinctum est. Plurimi quidem, ob inauditam ejus tyrannidem, contra ipsum arma capiebant; qui cum milites non essent, sed solum ex confusa populi turba collecti, sine peritis Ducibus, facile à latrone superabantur: plurimi, iique prudentiores, urbibus relictis, secretiora montium occupabant, hi ex tota ferè Provincia soli crudeles tyranni manus evaserunt.

Centum quadraginta millia militum crudelissime necat.

Post hæc omnes totius provinciæ studiosos ad Litterarium examen vocat, Præfecturas doctoribus promittit. Has adeo cæca ambitione prosequuntur Sinæ, ut tyranni stratagema ac perfidiam ne intellexerint quidem. Adsunt ergo ad de-

Studiosos omnes occidit.

decem & octo plus minus millia; quos omnes (ut moris est) in Gymnasium urbis, tamquam ad examen introduxit; ubi captos, à militibus necari crudelissime jussit, asserens eos esse, qui suis sophismatis populum perturbarent, & ad rebellionem provocarent.

Horresco referens tot funera, & novis tamen obruor. Necdum enim recensui quot ubique passim infantes, pueros, puellas ac matronas, etiam prægnantes interemit. Quot præfectorum uxores, vivis adhuc maritis, sed morti destinatis, prius publico exposuerit ludibrio turpissimus æque ac crudelissimus tyrannus, quam morti victimas immolaret: unde quamplurimæ violentas sibi potius manus inferebant, quam ut paterentur honestatis suæ publicum hoc & infame detrimentum. Execranda quamplurima hujus generis exempla relinquo, ne castis oculis ac mentibus infanda & tacenda subjiciam.

Infantes necat, ac matronas exponit.

Anno deinceps M. DC. XLVI. in Tartaros, quos Xensi provinciam ingressos audierat, movere coactus est. Quare, ut securior procederet, reliquos omnes Suchuen provinciæ incolas delere decrevit, iis exceptis, qui ad Barrapeliotæem vergunt, ne exercitibus alimenta deessent: nam per eas terras procedere debebat; ea de causa illorum mortem in aliud tem-

Sexcenta civium millia Chingtu urbis mactat.

tempus distulit. Primum itaque omnes omnis generis ac conditionis in Chingtu Metropolitana urbe cives, ab intromissa exercitus parte vinculis constringi voluit; (sexcenta hominum millia fuisse scribunt) mox ipse per hosce vinctos obequitans transivit, quem lamentabili ejulatu & lacrymis, quibus vel lapidem movissent, Regem ac Dominum compellabant, flexis genibus rogantes, ut innocenti populo suo parceret. Stetit ipse tantillum, natura humana diris visceribus ac crudelitati vim aliquam inferente: mox tamen ad ingenium rediens, *Occidite*, inquit, *Occidite hos rebelles*. Quare omnes eodem die extra urbis mœnia, spectante ac vidente sanguinolento latrone, trucidati sunt. Patres nostri per id tempus, ut famulis suis subvenirent, tyrannum cum evidenti suo adierunt periculo; à quo tamen, stupentibus omnibus, famulorum vitam obtinuerunt. Jam legati cum reliquis educebantur: unde divisi Patres, alter una, alius urbis porta egressus est, per quas miserabilis populus educebatur, veluti ad macellum; atque ita famulos liberarunt: ubi etiam Deo ac Religioni præclaram navarunt operam, infantes innumeros, militibus concedentibus, sacra Baptismatis aqua abluentes, qui ex carnificum manibus in Cælum evolaturi erant; at-

Innocentes baptizantur.

que

que ita immanis tyranni crudelitas parvulis illis profuit, ut Herodis Innocentibus: magnum plane Divinæ prædestinationis testimonium.

Scribunt tantum sanguinis hic fusum, ut magni Kiang fluminis (quod urbem præterfluit) aquas auxerit: imo ipsa corpora in flumen projecta sunt; à quo abrepta, reliquis urbibus ac civitatibus, ne meliora à tyranno sperarent, nuntiabant. Nec diu dilata res est: nam tyrannus, eodem modo undique dimissis exercitibus, reliquarũ urbium ac civitatum incolas, quoscunq; assequi potuit, occidit: ita totam pene populosissimam Suchuen provinciam incredibili vastitate corrupit.

His peractis, milites omnes congregavit in campo, quem pro militaribus exercitiis quælibet urbs in Sinis habet (Kiaochang vocant) ubi eos ita est allocutus: *Orbis Imperium, expulsis Tartaris, vestra virtute me consecuturum spero: sed expeditiores ac promptiores vos volo, quam modo sitis. Ego ipse, ut vobis notum est, sexaginta naves argento plenissimas Kiang fluvio mersi, quod, ubi Imperium occupavero, facile extraham, ut vobis de me bene meritis distribuam:* (verum dixit de merso argento; sed ut locus lateret, nautas omnes mactaverat:) *majus restat itineris nostri impedimentum; mulieres nimirum,*

qui-

quibus vestrum quilibet gravatur. Agite fortiter, Imperio occupato, exquisitissima alia non deerunt. Exemplo praibo; quamvis, ut Imperator, legi communi minime obnoxius. His dictis, ex trecentis puellis (quas pulcherrimas ad voluptatem ac servitium sibi elegerat) solas viginti ad trium Reginarum obsequium servat; reliquas omnes ibidem necari jubet. Sequuntur deinceps milites crudelissimi Ducis Imperium ac exemplum, & innumeras innocentes mulieres, tamquam oves, & perinde ac si hostes essent, obtruncant.

Militum mulieres omnes necari jubet.

Ubi vero homines ex Suchuen Provincia, quos mactaret, non habuit, iram ac odium in urbes ac domos evomuit. Palatium superbissimum, quod sibi extruxerat, incendit: quo incendio & pulcherrimam ac amplissimam Chingtu Metropolim etiam vastavit. Arbores omnes, ne cui prodessent, dejecit. Ita (ut dicebat) purgato exercitu tandem processit, & ubicumque transibat, relictos hactenus mortales internecione delebat; omnes nimirum quos ad manus habere poterat. Neque his contentus, quamplurimos etiam ex militibus, quia praecedebant alios, vel tardius sequebantur, levissimas demum ob causas, trucidabat; aegrotos omnes ac debiles etiam ad orcum demittebat, ne (ut joco ludebat) in mala

Palatium ac Chingtu urbem comburit.

ac destructa regione miseri remanerent. Crudelissima alia taceo, & ad catastrophen propero.

Vix Xensi provinciam ingressus erat, quando Tartarorum Dux, Imperatoris patruus, cum quinque Tartarorum millibus adfuit, reliquis copiis subsequentibus. More Tartarico quinque equites præcedebant: Tartari enim semper aliquos præmittunt; qui si bene excipiantur, pro signo submissionis ac pacis habent; si vis aliqua illis inferatur, futuræ pugnæ signum inde accipiunt. Hos equites prodromos latronis exploratores viderant, & statim adesse denuntiant. Ridet ille exploratores, & num advolarint Tartari, interrogat? Tum temporis homines quamplurimos ante se ligatos habebat, ut occideret; inter quos & duo nostri Patres erant morti destinati, quia in Suchuen redeundi copiam petierant; hujus enim provinciæ ad Christum convertendæ curam susceperant: sed inopinata mors latronis eos à præsenti periculo exemit: eodem enim tempore à Ducibus admonetur, Tartaros vere ac pro certo adesse. Quo audito, ipse confestim è tentorio erumpens, ut erat animosus, sine lorica & galea, arrepta lancea, paucis comitatus exit extra castra, ut Tartarorum exploraret adventum. Adsunt reipsa quinque illi Tartari, ac tyrannum invadunt velocissi-

me.

Tyrannus occiditur. me. Prima sagitta quam emiserunt, felicissima Tartaris & pluribus aliis fuit, quæ latronis dirum cor transfixit, ac illum extinxit, qui omnes necaturus videbatur, & ex vilissima latronis sorte Regis interim titulum violenter assumebat: ita crudelitatis monstrum corruit. Quo prostrato, reliqui simul adsunt Tartari, & facile totum ejus exercitum sine Duce fundunt. Milites quamplurimi ad Tartaros deficiunt, alii occiduntur, alii aufugiunt: & mox in Suchuen Provincia *Suchuen Provincia Tartaris subjicitur.* miseræ hominum reliquiæ, tamquam servatores suos, accipiunt Tartaros: atque ita hæc etiam Provincia Tartaris paruit, quæ in Occidente ultima Sinarum est, Tibetano Regno vicina.

Stabilitis exinde rebus, ac relictis præsidiis in hac Provincia, ad Peking Regiam reditum parabat Tartarorum Dux, quando Patres nostri, jam liberi, facultatem ab ipso petierunt remanendi in Suchuen. Hanc vero concedere noluit; sed tantos hospites Peking secum ad Imperatorem transire debere dixit; in qua urbe ego ipse eos reliqui anno M. DC. L.

Patruus Imperatoris non bene excipitur. Cæterum ante commemoratus Dux, post tantam victoriam, ab Amavango fratre male est exceptus; & ubi triumphum sperabat, mortem invenit. Cum enim longissimo plurium mensium itinere, laborum assidua perpessione, ac

cor-

no. 12.

no. 13.

continuis molestiis, plures quam pugnando Tartaros amisisset; de regiminis negligentia accusatus, cum laudem se meritum crederet, iram domare non potuit; sed arreptum Tartaricum pileolum in terram (quod summum est indignationis signum) projecit. Quare destinatus fuit carceri, in quem includi solebant ab Imperatoribus Sinicis, quicumque ex Imperiali sanguine delictum aliquod commiserant: vocaturque hic carcer Caociang. Hoc vero probrum ne primus ex Tartaris pateretur, in proprio palatio laqueo prius vitam finivit; meliori dignus fortuna Princeps, quam generosus illius animus ac præclare gesta facinora merebantur. Non defuêre qui hoc ex Amavangi æmulatione ortum affirment; sed credo Amavangum ad hæc adductum, quod rebus Tartaricis non parum timeret ab hoc fortissimo, sed præcipitis ingenii fratre. *Seipsum suspendit.*

Atque hic esto narrationis meæ finis, qua Bellum Tartaricum breviter descripsi, ad initium usque anni M. DC. LI. quo tempore ex Sinarum Regno in Europam à Superioribus meis missus discessi. Ex hac porro, si nihil aliud, illud certe mirum & omni observatione dignum apparet, quemadmodum brevi septem annorum spatio Tartari plus terrarum occuparint, quam exercitus integer.

ger in longum & latum perambulare possit: duodecim nimirum Imperii Sinarum Provincias,& Coream,ac Leaotung ingentes terrarum tractus. Quid vero post hæc actum sit, cum in charam mihi Sinam rediero, Deo bene favente, vel cum à Sociis admonitus per litteras fuero, faciam quoque ut Europa hujus Belli finem non diu desideret.

APPENDIX.

Postquam typis vulgata prodiit nostra de Tartarico bello Historia, cum Amstelædamo (ubi Atlantem Sinicum quanta potui celeritate ad editionem perduxi) Bruxellas reversus essem, ibi à Romanis nostris ad me transmissas postremas Sinensium litteras, quarum summo tenebar desiderio, accepi. Ex his aliqua in civitate Xanghai provinciæ Nanking XIV. *Novembris anno* M. DC. LI. *à R. P. Francisco Brancato Siculo exarata erant. Quod autem existimem Europæis non ingratum me facturum, si privatum nuntium in publicum emitterem; narratiunculam, uti eam excerpsi è litteris, subtexo.*

De quo supra fol. 53. *Amavangus suspectus, post mortem punitus.*

AD saniorem jam statum Imperium Sinense perductum est,postquam Amavangus, adolescentuli Regis patruus ac tutor, è vivis excessit; cujus in occupando alieno Imperio velocitati,in retinendo vigilantiæ fortunam tam felicem Tartari debent. Extincti tamen existimatio longe diversa ab auctoritate viventis fuit. Cum enim regnandi potestas omnis ejus morte ad nepotem recidisset, is nomine Xunchi, ætate pæne puer,consilio ac prudentia senex,magna omnium Ordinum appro-

batione

batione imperare cœpit. Vix inauguratus erat, quando judicii sui maturitatem cum justitiæ severitate conjunxit: deprehensis enim, quæ adhuc latuerant, nefariis Patrui consiliis, occultorumque flagitiorum vestigiis, eorum gravitate sic commotus est, ut demortui Amavangi sepulchrum, superbissimo ornatum cultu, effodi jusserit. Eo supplicii genere nulla apud Sinas capitalior est pœna; ab infixa enim animis religione summam venerationem monumentis defunctorum adhibent. Extractum inde cadaver, primum fustibus, tum virgis everberatum, tandem præciso capite, extremis reorum probris objectum est. Ita splendor tumuli in pulverem abiit, & fortuna, quod vivo debuerat, mortuo solvit. In Præfectos quoque Amavango amicos aut conscios suppliciis actum est: pars interempti, pars dignitatibus exuti. Hos inter varia Colai Fung fortuna fuit, qui summus Tartarici Imperii Præfectus, licet Christianæ Religionis exors, Societatis tamen nostræ amicus ac fautor in paucis, mihique probe cognitus fuit: eum, innocentia comperta, pristino loco præstituit.

Sinarum religio erga demortuos.

Interim novus Imperator Xunchius, primo adolescentiæ flore pubescens, de fastigii tanti propagatione sollicitus, cogitatas jam nuptias absolvit, & filiam Occidentalis Tartariæ Imperatoris sibi connubio adjungit: in quo Europæorum more agunt Tartari, sponsa è summi generis virginibus ducta: at Sinarum Imperatores, posthabito natalium splendore, ex maximo formosarum numero eminentem forma conjugem legunt, & ne plebejam quidem respuunt. Postremo certe Sinarum Imperatori uxor fuit, cujus pater stramineis calceis consuendis quæstum fecit. Sic olim Assuerus ex captiva Reginam habuit: quem morem credibile est vel à Sinis ad Persas, vel ab ipsis Persis ad Sinas olim

Tartarii Imperatoris nuptiæ, & earum ritus.

olim derivatum. Sed ut ad rem nostram redeam, Xunchii nuptiæ pompa tanto Imperio digna celebratæ sunt. Nec sponsæ adventanti fastus defuit Nationis ingenio congruens, immensæ militum copiæ, equorum greges, qui numerari vix poterant: opulentia siquidem Tartarica non tam luxui opportuna, quam bello. Neque supra fidem videtur innumerus equorum modus; equidem apud Sinas agens novi octoginta equorum millia ex Tartaria Occidentali uno commeatu ad Sinas dono deducta. Quæ Tartarorum potentia, ut nullis limitibus cohiberi se patitur, ita modo totam Quangtung Provinciam vi subegit: ex qua in Quangsi quoque fluminis more inundantes Tartari eam ditioni suæ adjunxêre. Igitur ex ea profugus cum Eunuchorum principe P'ang Achilleo Christiano Junglieus Sinarum Rex, ad confinia Tungking substitit, totoque fere Regno exclusus dicitur. R. P. Simon de Cunha Lusitanus ex Fokien Provincia in suis scribit. Junglieum Regem, continenti omnino relicto, ne in Tartarorum manus incideret, mare petivisse. De Patre nostro Andrea Xaverio Koffler, qui Regem Junglieum sequebatur, ejusque filium, uxorem, matrem aliosque plurimos Baptismo sacro abluerat, nulla hactenus mentio; adeoque quid de eo actum sit, prorsus ignoratur.

Cæterum dum Quangsi Provinciam C'ung Tartarorum Regulus domat, Colaus, qui summam Præfecturam gerebat, & Christianus erat, in potestatem hostium venit. Tartarus victor triduo ab omni in eum crudelitate abstinuit, ratus egregii Philosophi animum dignitatibus præmiisque propositis ad obsequium flecti posse. Verum ille fidem olim Regi suo datam vitæ præferens, capite plexus est. Venerationi tamen ac laudi virtus fuit; corpus ab hostibus magnifico tumulo illatum: tametsi enim ad defectionem

Egregia Præfecti fides in Regem.

nem

nem Sinas invitant Tartari, perseverantes tamen in fide præconio ac benevolentia prosequuntur. Hæc sane etiam ipse viri præstantis amicitiæ ac virtutibus debeo, quas & coram in eo veneratus sum, & Sinensis Ecclesia totos viginti annos cum admiratione suspexit. Nomen ei Kiu Thomas, memoria sempiterna dignissimum. Ex Nanking Provincia civitate Changcho oriundus fuit. Inter hæc ex Suchuen Provincia, quam sævitie ac plurimorum scelerum infamia notus latro Changhienchungus evastaverat, nuntiatur variis eam bellorum motibus concuti; & quamvis perdomita videretur, novas tamen res turbasque moliri. Vide supra fol. 110. 111.

Jam & Fokien Provincia laborare cœpit. Ex ejus urbe Changcheu, jam obsessa xxx. Martij anno M.DC.LII. R.P. Petrus Canevari Genuensis scribit, Quesingum relictis navibus exscensione in continentem facta, omnem late regionem invadere, villas ac civitates nonnullas occupasse, terrorem circumferre; Tartarorum Præfectos præsidiis & munitionibus se continere, certamen detrectare: brevi tamen ex Peking regia sede ingentes copias expectari, iisque facile debellatum iri. Est autem Quesingus hic Provinciæ Fokien infestus, natus patre Iquon, seu Chingchilungo, magnæ famæ pirata, quem insigni Tartarorum dolo captum fuisse supra narratum est. Ut vero pertexam ea quæ de homine illo audivi postrema nova, cum Europam petiturus apud Hollandos in Batavia nova (ad quam ab illorum epibatis ac militibus quibusdã tamquam captivus deductus fueram) aliquot mensibus versarer; & quæ ex quibusdam Sinis ad eamdem Insulam navigio Sinico delatis anno M. DC. LIII. Januario mense percepi; nempe ad compescendum Quesingum exercitus Tartarorũ numerosos advenisse. Horum Dux calliditate utendum ratus, exiguam suorum manũ adversus

Littera postrema.

Quesingus pirata.

Vide supra fol. 70. & 73.

olim derivatum. Sed ut ad rem nostram redeam, Xunchii nuptiæ pompa tanto Imperio digna celebratæ sunt. Nec sponsæ adventanti fastus defuit Nationis ingenio congruens, immensæ militum copiæ, equorum greges, qui numerari vix poterant: opulentia siquidem Tartarica non tam luxui opportuna, quam bello. Neque supra fidem videtur innumerus equorum modus; equidem apud Sinas agens novi octoginta equorum millia ex Tartaria Occidentali uno commeatu ad Sinas dono deducta. Quæ Tartarorum potentia, ut nullis limitibus cohiberi se patitur, ita modo totam Quangtung Provinciam vi subegit: ex qua in Quangsi quoque fluminis more inundantes Tartari eam ditioni suæ adjunxêre. Igitur ex ea profugus cum Eunuchorum principe P'ang Achilleo Christiano Junglieus Sinarum Rex, ad confinia Tungking substitit, totoque fere Regno exclusus dicitur. R. P. Simon de Cunha Lusitanus ex Fokien Provincia in suis scribit. Junglieum Regem, continenti omnino relicto, ne in Tartarorum manus incideret, mare petivisse. De Patre nostro Andrea Xaverio Koffler, qui Regem Junglieum sequebatur, ejusque filium, uxorem, matrem aliosque plurimos Baptismo sacro abluerat, nulla hactenus mentio; adeoque quid de eo actum sit, prorsus ignoratur.

Cæterum dum Quangsi Provinciam C'ung Tartarorum Regulus domat, Colaus, qui summam Præfecturam gerebat, & Christianus erat, in potestatem hostium venit. Tartarus victor triduo ab omni in eum crudelitate abstinuit, ratus egregii Philosophi animum dignitatibus præmiisque propositis ad obsequium flecti posse. Verum ille fidem olim Regi suo datam vitæ præferens, capite plexus est. Venerationi tamen ac laudi virtus fuit; corpus ab hostibus magnifico tumulo illatum; tametsi enim ad defectionem

Egregia Præfecti fides in Regem.

nem

nem Sinas invitant Tartari, perseverantes tamen in fide præconio ac benevolentia prosequuntur. Hæc sane etiam ipse viri præstantis amicitiæ ac virtutibus debeo, quas & coram in eo veneratus sum, & Sinensis Ecclesia totos viginti annos cum admiratione suspexit. Nomen ei Kiu Thomas, memoria sempiterna dignissimum. Ex Nanking Provincia civitate Changcho oriundus fuit. Inter hæc ex Suchuen Provincia, quam sævitie ac plurimorum scelerum infamia notus latro Changhienchungus evastaverat, nuntiatur variis eam bellorum motibus concuti; & quamvis perdomita videretur, novas tamen res turbasque moliri. Vide supra fol. 110. 111.

Jam & Fokien Provincia laborare cœpit. Ex ejus urbe Changcheu, jam obsessa xxx. Martij anno M.DC.LII. R.P. Petrus Canevari Genuensis scribit, Quesingum relictis navibus exscensione in continentem facta, omnem late regionem invadere, villas ac civitates nonnullas occupasse, terrorem circumferre; Tartarorum Præfectos præsidiis & munitionibus se continere, certamen detrectare: brevi tamen ex Peking regia sede ingentes copias expectari, iisque facile debellatum iri. Est autem Quesingus hic Provinciæ Fokien infestus, natus patre Iquon, seu Chingchilungo, magnæ famæ pirata, quem insigni Tartarorum dolo captum fuisse supra narratum est. Ut vero pertexam ea quæ de homine illo audivi postrema nova, cum Europam petiturus apud Hollandos in Batavia nova (ad quam ab illorum epibatis ac militibus quibusdã tamquam captivus deductus fueram) aliquot mensibus versarer; & quæ ex quibusdam Sinis ad eamdem Insulam navigio Sinico delatis anno M. DC. LIII. Januario mense percepi; nempe ad compescendum Quesingum exercitus Tartarorũ numerosos advenisse. Horum Dux calliditate utendum ratus, exiguam suorum manũ adversus

Litteræ postremæ.

Quesingus pirata.

Vide supra fol. 70. & 73.

ſus Queſingum præmittit: mandata addit, ut pugnæ ſeſe committant, ac ſimulata mox fuga ad tutiora feſtinent. Maxima interim Tartarorum equitum vis profundam vallem à tergo montis interjecti inſidet. Tartari, qui pugnam inchoaverant, mox fugam arripiunt; quos dum progreſſi Sinæ ſequuntur ac premunt, & paulatim

Queſingus vincitur.

ardore vincendi longius à littore Chang fluminis, ubi claſſis ſtabat, recedunt, repente Tartarorum equitatus cernitur; fit maxima cædes, reditu Sinis ad naves præcluſo, ex quibus ad octoginta millia deleta affirmabant, Queſingo ſuorum interitum ex navi ſpectante; quem & dixiſſe ajunt, ſe adhuc ſemel fortunam contra Tartaros probaturum; quam ſi iterum novercam experiatur, tum demum ſe capillos Tartarorum more abſciſſurum.

Religio Chriſtiana.

Denique ut ea quæ ad Religionem ſpectant, atque poſtremis è Sina litteris accepi, dum in Belgio Bruxellæ adhuc agerem, menſe Junio M. DC. LIV. quam pauciſſimis attingam; referebant illæ, Patres Societatis JESU, à Tartaris benigne ut antea, & melius quoque haberi; liberrimum toto Regno exercitium Chriſtianæ Catholicæ Religionis ab iis permitti, & præter vetera templa, novis quoque condendis non tantum fieri poteſtatem, verum & rei non parum in eorum fabricam, quibuſdam in locis, ab iis eſſe collatum. Adeo quæ aliis damno ſunt, divina bonitas ſuis vertit in lucrum. Verum hæc & ſimilia fuſius enarranda, ampliori volumini reſervantur, quod ea quæ ab anno M. DC. X. (quo ſuum *De Chriſtiana Expeditione apud Sinas ſuſcepta ab Societate* JESU, librum concludit R. P. Nicolaus Trigautius) geſta ſunt uſque ad hæc tempora complectetur.

FINIS.

ſus Queſingum præmittit: mandata addit, ut pugnæ ſeſe committant, ac ſimulata mox fuga ad tutiora feſtinent. Maxima interim Tartarorum equitum vis profundam vallem à tergo montis interjecti inſidet. Tartari, qui pugnam inchoaverant, mox fugam arripiunt; quos dum progreſſi Sinæ ſequuntur ac premunt, & paulatim ardore vincendi longius à littore Chang fluminis, ubi claſſis ſtabat, recedunt, repente Tartarorum equitatus cernitur; fit maxima cædes, reditu Sinis ad naves præcluſo, ex quibus ad octoginta millia deleta affirmabant, Queſingo ſuorum interitum ex navi ſpectante; quem & dixiſſe ajunt, ſe adhuc ſemel fortunam contra Tartaros probaturum; quam ſi iterum novercam experiatur, tum demum ſe capillos Tartarorum more abſciſſurum.

Queſingus vincitur.

Religio Christiana.

Denique ut ea quæ ad Religionem ſpectant, atque poſtremis è Sina litteris accepi, dum in Belgio Bruxellæ adhuc agerem, menſe Junio M. DC. LIV. quam pauciſſimis attingam; referebant illæ, Patres Societatis JESU, à Tartaris benigne, ut antea, & melius quoque haberi; liberrimum toto Regno exercitium Chriſtianæ Catholicæ Religionis ab iis permitti, & præter vetera templa, novis quoque condendis non tantum fieri poteſtatem, verum & rei non parum in eorum fabricam, quibuſdam in locis, ab iis eſſe collatum. Adeo quæ aliis damno ſunt, divina bonitas ſuis vertit in lucrum. Verum hæc & ſimilia fuſius enarranda, ampliori volumini reſervantur, quod ea quæ ab anno M. DC. X. (quo ſuum *De Chriſtiana Expeditione apud Sinas ſuſcepta ab Societate* JESU, librum concludit R. P. Nicolaus Trigautius) geſta ſunt uſque ad hæc tempora complectetur.

FINIS.